

Obilježja i tipovi digitalnog posramljenja

Turković, Leona

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:839328>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Leona Turković

OBILJEŽJA I TIPOVI DIGITALNOG POSRAMLJENJA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

Leona Turković

**OBILJEŽJA I TIPOVI DIGITALNOG
POSRAMLJENJA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Ines Sučić

Zagreb, 2022.

Obilježja i tipovi digitalnog posramljenja

Characteristics and types of digital shaming

Sažetak:

Porastom popularnosti društvenih mreža do izražaja dolazi i tamna strana te pojave – fenomen digitalnog posramljenja. Digitalno posramljenje vrsta je neformalnog sankcioniranja kroz javno online kritiziranje osobe i/ili njenog ponašanja jer se smatra da je došlo do kršenja neke društvene norme. Njime se želi izazvati društvena osuda, poniženje, krivnja ili sram kod ciljane osobe te posljedično i promjena njenog ponašanja. Glavni cilj ovoga istraživanja bio je analizom primjera digitalnog posramljenja ispitati njegova obilježja, utvrditi koje tipove može poprimiti te koje uloge različiti sudionici zauzimaju tijekom digitalnog posramljenja. U svrhu ostvarenja cilja rada, provedeno je kvalitativno istraživanje, odnosno analiza sadržaja ranije prikupljenih komentara na *Facebooku* na javno dostupnu objavu o estetskim operacijama poznate pjevačice. U svrhu analize komentara konstruiran je protokol na temelju dosadašnjih spoznaja i utvrđenih tipova digitalnog posramljenja te je pomoću njega analizirano 3243 komentara. Istraživanjem je utvrđeno kako je napadačkih komentara bilo najviše i da su uglavnom upućeni osramoćenoj osobi, a žene su se pokazale sklonijima digitalnom posramljenju. Među napadačkim komentarima identificirana su četiri različita tipa digitalnog posramljenja s obzirom na intenzitet (neslaganje, okrivljavanje, prekoravanje i vrijeđanje) i četiri s obzirom na sadržaj komentara (osupnutost, usporedbe, šala/sarkazam i otkrivanje privatnih informacija). Vrijeđanje je najzastupljeniji tip posramljenja po intenzitetu kod oba spola, iako je ono kod muškaraca daleko najistaknutije, a kao najzastupljeniji tipovi po sadržaju utvrđeni su osupnutost i usporedbe. Analizom komentara utvrđeno je postojanje četiri uloge sudionika digitalnog posramljenja: sramotitelji, osramoćeni, podržavatelji sramotitelja i podržavatelji osramoćenog, a uočeno je kako prilikom posramljivanja sramotitelji podvrgavanje estetskim zahvatima pripisuju društvenim trendovima, ali i karakteristikama osramoćene.

Ključne riječi: društvene mreže, digitalno posramljenje, estetske operacije, društvene norme

Abstract:

With the increased popularity of social networks it is observed that the dark side of this phenomenon - online shaming, is becoming increasingly present. Online shaming is a type of informal sanctioning through online public criticism of a person and/or her/his behavior because it is considered that there has been a violation of some social norm. Its purpose is usually social condemnation, humiliation, guilt, and shame in the targeted person and, consequently, a change in his/her behavior. The main goal of this research was to analyze examples of online shaming to examine its characteristics, to determine what forms it can take and what roles different participants take during shaming events. To achieve that goal, qualitative research was conducted, i.e. an analysis of the content of previously collected comments on *Facebook* on a publicly available post about a famous singer who has undergone some aesthetic surgeries. For comment analysis, a protocol was constructed based on previous knowledge and established types of online shaming and it was applied to a total of 3243 comments. It is established that there were mostly offensive comments under the post and that they were mostly addressed to the person being shamed. Also, women proved to be the most frequent shamers. Among all offensive comments, four different types of online shaming were identified in terms of intensity of shaming (flagging, blaming, rebuking, and abusive type) and four in terms of the comments' content (astonishment, comparison, joke/sarcasm, and revealing private information). Abusive type is the most represented type of online shaming in terms of intensity of shaming in both men and women, although it is by far the most prominent in men. As the most represented type in terms of the content of the comments were astonishment and comparison. Analysis of the comments established the existence of four roles of participants in online shaming: shamers, shamed ones, supporters of the shamer, and supporters of the shamed. It was observed that during shaming events, shamers attribute undergoing aesthetic procedures to social trends, but also the characteristics of the shamed.

Keywords: social networks, online shaming, aesthetic procedures, social norms

Sadržaj

1.	Uvod	2
1.1	Digitalno posramljenje	2
1.1.1.	Definicija digitalnog posramljenja.....	2
1.1.2.	Uloga digitalnog posramljenja.....	3
1.1.3.	Tko sudjeluje u digitalnom posramljenju?.....	4
1.1.4.	Razlozi sudjelovanja u digitalnom posramljenju.....	5
1.1.5.	Oblici digitalnog posramljenja.....	6
1.1.6.	Tipovi digitalnog posramljenja.....	7
1.1.7.	Posljedice digitalnog posramljenja	7
1.1.7.1.	Pozitivne posljedice	7
1.1.7.2.	Negativne posljedice.....	8
1.1.8.	Opravdanost digitalnog posramljenja	9
1.2.	Plastične estetske operacije	11
1.2.1.	Popularizacija estetskih operacija.....	11
1.2.2.	Negativni stavovi o estetskim operacijama	12
2.	Cilj i problemi	13
3.	Metoda.....	14
3.1.	Analizirani materijal	14
3.2.	Instrumenti.....	14
3.3.	Postupak.....	15
4.	Rezultati	16
4.1.	Komentari kojima se napada osramoćenu	17
4.1.1.	Usmjerenost napadačkih komentara	17
4.1.2.	Tipovi digitalnog posramljenja.....	19
4.1.2.1.	Tipovi digitalnog posramljenja s obzirom na intenzitet	19
4.1.2.2.	Tipovi digitalnog posramljenja s obzirom na sadržaj.....	25
4.1.3.	Atribuiranje uzroka neprihvatljivog ponašanja prilikom posramljivanja	29
4.2.	Komentari kojima se brani osramoćena	32
4.3.	Uloge sudionika u digitalnom posramljenju.....	34
5.	Rasprava	35
5.1.	Ograničenja, doprinosi i prijedlozi za buduća istraživanja.....	41
6.	Zaključak.....	43
7.	Literatura	45

1. Uvod

1.1 *Digitalno posramljenje*

Javno posramljenje seže daleko u prošlost kao oblik sankcioniranja pojedinaca koji su odstupili od društvenih i/ili moralnih normi te se njime izražava javno neodobravanje njihovog ponašanja i sramoti ih se kako bi se te pojedince, ali i društvo ubuduće, odvratilo od takvog ponašanja (Petley, 2013). Tehnološkim napretkom fenomen javnog posramljenja nije nestao, već se preselio u online javni prostor - platforme na internetu (Oravec, 2019), a pogotovo na društvene mreže na kojima je širenje informacija o nedoličnom ponašanju neke osobe i poticanje na javno neodobravanje lakše i učinkovitije, nego što je ikada prije bilo moguće (Adkins, 2019).

Trenutno, društvene mreže imaju značajnu ulogu u svakodnevnom životu ljudi omogućujući im dijeljenje informacija, širenje i ispunjavanje različitih interesa i interakciju s ljudima iz cijelog svijeta u bilo kojem trenutku (Ge, 2020; De Meo i sur., 2014). Unatoč brojnim prednostima društvenih mreža u pogledu pristupa informacijama i mogućnostima izražavanja mišljenja, njihova „tamna“ strana također sve više privlači pozornost istraživača i javnosti (Ge, 2020). Jedna od kritika upućenih društvenim mrežama je zasigurno i mogućnost koju pružaju običnim ljudima da slobodno sudjeluju u posramljenju drugih (MacPherson i Kerr, 2020). Pružajući priliku pojedincima da nadziru, procjenjuju i posramljuju druge ljude na internetu zbog navodnih odstupanja od društvenih normi, omogućeno je oživljavanje posramljenja kao alata neformalnog sankcioniranja u suvremenom društvu (Ingraham i Reeves, 2016.).

1.1.1. *Definicija digitalnog posramljenja*

Digitalno ili online posramljenje vrsta je neformalnog sankcioniranja kroz javno online kritiziranje osobe i/ili njenog ponašanja, jer se smatra da je došlo do (stvarnog ili opaženog) kršenja neke društvene, socijalne ili kulturalne norme, a s ciljem da izazove društvenu osudu, poniženje, krivnju ili sram kod ciljane osobe te posljedično promjenu njenog ponašanja (Billingham i Parr, 2020; Huffman, 2016; Klonick, 2015). Digitalno posramljenje usmjereno je na pojedinca, provode ga članovi šire javnosti, a ne Vlada ili institucije, ponašanje koje se posramljuje može biti (ne)zakonito te publika na društvenim mrežama igra ključnu ulogu u omogućavanju posramljenja (de Vries, 2015). Stoga Yip (2019) navodi četiri nužne komponente digitalnog posramljenja: ciljnu osobu za koju se smatra da krši društvene norme, internetsko izlaganje njenih osobnih informacija, njenu javnu osudu te uključenost

publike. Korisnici interneta obično drugima otkrivaju osobne identifikacijske podatke ciljnih osoba za koje smatraju da su prekršile norme u određenoj mjeri (Cheung, 2014) i/ili učitavaju i dijele materijale tih pojedinca te tako potiču ostale da ih javno (pr)osuđuju na internetu (Yip, 2019). Digitalno posramljenje tako predstavlja proces koji se sastoji od niza postupaka (Yip, 2019; de Vries, 2015) - pojedinac prvo zabilježi uočeno ponašanje, zatim se taj materijal postavlja na stranice društvenih mreža pomoću kojih se podijeli njenim korisnicima, potom slijede emocionalni i ponašajni odgovori korisnika koji mogu dovesti do toga da se materijal dalje širi ili materijal može biti pregledan, ali ne i podijeljen dalje.

U istraživanju Dunsby i Howes (2019) čak se 92% sudionika izjasnilo kako su upoznati s digitalnim posramljenjem te da je ono najviše zamijećeno na društvenim mrežama kao što su *Facebook* i *Tik Tok*. Također, u Hrvatskoj se većina sudionika svakodnevno ili jednom tjedno susreće s oblicima digitalnog posramljenja na društvenim mrežama, dok mali broj njih izjavljuje kako se s njime nikada nije susreo (Bačić i sur., 2022). Digitalno posramljenje ovisi o dvije važne karakteristike društvenih mreža. Prva je vidljivost koja je izravno povezana s lakoćom kojom se informacije, podaci, a posebno fotografije i videozapisi mogu snimati, kopirati, dijeliti i objavljevati na internetu. Štoviše, na društvenim mrežama postoji mogućnost bilježenja i arhiviranja nečijih aktivnosti, kao i izražena tendencija prema selektivnom objavljivanju informacija o sebi (Billingham i Parr, 2020). Druga karakteristika društvenih mreža je kultura samoregulacije, koja uključuje više ili manje formalizirane norme očekivanog ponašanja.

1.1.2. *Uloga digitalnog posramljenja*

Smatra se kako se doživljaj srama javlja ukoliko je osoba počinila nešto nedostojno slici koju ima o sebi (Huffman, 2016) uslijed potencijalnog i/ili stvarnog kršenja normi (Katz, 2014), odnosno ukoliko se osoba osjeća neadekvatnom uslijed neodobravanja drugih ljudi (Klonick, 2016). Međutim, Adkins (2019) naglašava kako pojedinac ne može posramiti drugu osobu samo zato što njeni postupci ne ispunjavaju njegova/njena očekivanja, već se ta očekivanja moraju odnositi na širu zajednicu. Kod posramljenja bitno je da sam taj čin sadrži element publiciteta, odnosno da se posramljenje odvija uživo pred publikom ili da postoji vjerojatnost da će taj postupak postati na neki način vidljiv javnosti (Billingham i Parr, 2020; Adkins, 2019). Stoga se pokušaji da se javno posrami osobu smatraju snažnim poticajem mijenjanju ponašanja (Rosenblatt, 2013). Također javna kritika važan je način održavanja i jačanja društvenih normi (Billingham i Parr, 2020). Ona ima komunikacijsku ulogu - kršitelj norme postaje svjestan da ju je prekršio, a njegova potencijalna žrtva osjeća podršku grupe

koja prepoznaje i javno kritizira kršenje norme i ne želi da kršitelj prođe nekažnjeno. Nadalje, prema Adkinsu (2019) javna kritika može imati ulogu odvratanja i smanjenja budućeg kršenja normi te omogućuje društvu da kolektivno potvrdi svoje prihvaćanje i davanje podrške određenoj normi i vrijednostima koje ona promiče. Rowbottom (2013) kao glavne uloge digitalnog posramljenja smatra buđenje javne svijesti o kršenju normi, pokazivanje nezadovoljstva i neslaganja s pojedincima koji su prekršili normu te nametanje sankcija. Loveluck (2020) pak smatra kako se radi o direktnoj online akciji ciljanog nadzora, odvratanja ili kažnjavanja koja se uglavnom oslanja na javno prozivanje ili višak neželjene pažnje, a provodi se u ime pravde, reda ili sigurnosti. Javno posramljenje stoga čini pojedinca svjesnim da je prekršio društvenu normu, odvraća njega, ali i druge od budućeg kršenja norme, pokazuje solidarnost s onima kojima je nanesena nepravda i promiče javno izražavanje onoga što je ispravno (Campano, 2020).

1.1.3. *Tko sudjeluje u digitalnom posramljenju?*

Digitalno posramljenje uključuje sudionike koji imaju različite uloge tijekom tog procesa (Yip, 2019). Osramoćeni je pojedinac za kojeg se smatra kako krši neku normu, a sramotitelj je osoba ili više njih koji to kršenje norme osuđuju posramljujući osramoćenog. Bitnu ulogu imaju i podržavatelji osramoćenog i podržavatelji sramotitelja, a Kim i suradnici (2022) ističu kako u posramljenju na neizravni način sudjeluju i promatrači koji, iako se ne uključuju, najčešće ne pokazuju namjeru niti da spriječe posramljenje.

U dosadašnjim istraživanjima pokazalo se kako su sramotitelji skloniji percipirati kaznenopravni sustav neučinkovitim, doživljavaju digitalno posramljenje sredstvom društvene pravde te je vjerojatnije da će negativne emocije, oštru kritiku, ljutnju i prijetnje izraziti na društvenim mrežama, nego u stvarnom životu (Chang i Poon, 2016). Veću sklonost sudjelovanju u digitalnom posramljenju pokazuju osobe s višim socioekonomskim statusom i snažnijim vjerovanjem u pravedan svijet (Hou i sur., 2017), a drugi ih doživljavaju kao vrlo mlade osobe i osobe srednje dobi koje su ogorčene, frustrirane i asertivne s „viškom slobodnog vremena“, ali i osobe koje imaju izraženiji osjećaj za pravdu (Bačić i sur., 2022). Žrtve digitalnog posramljenja mogu postati svi, ali su to ipak češće političari i slavne, odnosno javne osobe (Huang, 2021; Feng, 2012) jer njihovi neprilični postupci izazivaju jake emocije kod ljudi koji smatraju kako bi oni trebali biti uzor drugima (Bačić i sur., 2022; Klang i Madison, 2018).

1.1.4. *Razlozi sudjelovanja u digitalnom posramljenju*

Mnogi sudjeluju u digitalnom posramljivanju vjerujući da je ono dobro i korisno te smatraju da zato što se oni pridržavaju pozitivnih standarda ponašanja, imaju pravo kuniti one koji te standarde ne poštuju (Billingham i Parr, 2019). Hou i suradnici (2017) također navode kako osobe koje se upuštaju u digitalno posramljenje to obično ne smatraju posramljenjem, već to smatraju doprinosom društvu. Kao dva osnovna motiva za digitalno posramljenje najčešće se navodi: osiguravanje usklađenosti s društvenim normama kroz samoregulaciju (Cheung, 2014; Hou i sur., 2017) i ostvarivanje društvene kontrole s namjerom poticanja grupne solidarnosti i odvraćanja od devijantnosti kako bi se spriječilo slično ponašanje u budućnosti (Hou i sur., 2017).

Pundak i suradnici (2021) navode kako je odluka potencijalnih sramotitelja da sudjeluju u digitalnom posramljenju oblikovana razinom pridržavanja načela nezlonamjernosti i mogućnošću identifikacije počinitelja. Načelo nezlonamjernosti odnosi se na izbjegavanje namjernog nanošenja štete drugima svojim postupcima (Pundak i sur., 2021). Ukoliko potencijalni sramotitelj opaža kako će promicanjem društvenih normi značajno smanjiti buduću štetu po društvo, sramotitelj će procijeniti kako je namjerno nanošenje štete pojedincu nisko te će vjerojatnije sudjelovati u digitalnom posramljenju. S druge strane, ukoliko je mogućnost identifikacije osramoćenog relativno visoka, potencijalna šteta koja mu se može nanijeti bit će procijenjena većom te će sramotitelj manje vjerojatno sudjelovati u posramljenju (Pundak i sur., 2021). Također, Pundak, Steinhart i Goldenberg (2018) iznose kako se odluka o sudjelovanju u posramljenju sastoji od dva kontradiktorna motiva: neformalne sankcije devijantnog ponašanja i kršenja prava na privatnost i dostojanstvo.

Za digitalno posramljenje odgovorni su i određeni okidači, poput lošeg ponašanja blagog intenziteta s kojim se ljudi mogu susresti u svakodnevnom životu, kontroverznih postupaka koji pokreću žestoku raspravu o njihovoj primjerenosti ili navodnih počiniteljevih skrivenih grešaka koje drugi otkrivaju (Yip, 2019).

Ostali čimbenici, no ne manje česti, koji pridonose spremnosti ili motivaciji pojedinaca da sudjeluju u digitalnom posramljenju uključuju zabavu i uzbuđenje koje im donosi posramljenje drugih, izazivanje reakcije osramoćenog i drugih komentatora, traženje pažnje što ekstremnijim komentarima kako bi ih se zamijetilo i isticanje vlastite „moralne čistoće“ i potreba da budu percipirani kao oni koji se bore za društvo te tako budu veličani (MacPherson i Kerr, 2020; Muir i sur., 2021). Naime, Yip (2019) navodi i da se mnogo korisnika društvenih mreža uključuje u postupak posramljenja kako bi omalovažavanjem i

degradiranjem drugih iskusili zadovoljstvo budući da su nezadovoljni sobom i svojim životom te im na taj način posramljivanje predstavlja neku vrstu „ventila“, no vrlo neprikladnog.

Anonimnost omogućuje pojedincima izražavanje nepopularnih stavova s manje straha da će biti osobno napadnuti ili kritizirani (Billingham i Parr, 2019). Ona smanjuje odgovornost sramotitelja (Billingham i Parr, 2020), sposobnost ljudi da reguliraju vlastito ponašanje, potiče ih da reagiraju na temelju svojih trenutnih emocionalnih stanja i smanjuje njihovu svijest o tuđim mislima i osjećajima (Hou i sur., 2017.), a potiče i osjećaj nekažnjivosti (Santana, 2014). Norlock (2017) navodi da je jedna od opasnosti anonimnosti to što objekt posramljenja čini gotovo nevažnim. Sramotitelji su u „imaginarnoj vezi“ jedni s drugima i stoga traže priznanje i odobravanje ostalih sramotitelja, ne obazirući se na učinak svojih riječi ili djela (Norlock, 2017) te potvrđuju i učvršćuju svoje prosudbe i svoj bijes, a meta njihovog posramljivanja samo je tome povod (Adkins, 2019).

1.1.5. *Oblici digitalnog posramljenja*

Kršenje normi može potaknuti ljude da dožive moralni bijes te da ga izraze putem ogovaranja, posramljivanja i kažnjavanja (Crockett, 2017). Prema Hou i suradnicima (2017) digitalno posramljenje tako često uključuje izljeve bijesa i agresije, razotkrivanje i dijeljenje objava o prijestupu, prijetnju silom i slično. Laidlaw (2017) navodi kako korisnici interneta najčešće ismijavaju, kritiziraju ili na neki drugi način posramljuju osramoćene, dijeleći velik broj poruka, objavljujući fotografije ili na drugi način izravno komentirajući posramljene. Laidlaw (2017) navodi četiri oblika digitalnog posramljenja: izražavanje ljutnje, pisanje uvredljivih i negativnih komentara, ponovno objavljivanje prijestupa te praćenje ažuriranja događaja. U istraživanjima su utvrđeni i ekstremniji oblici digitalnog posramljenja kao što su *doxing* koji se odnosi na objavljivanje privatnih podataka o posramljenom, poput kućne adrese ili adrese radnog mjesta, kako bi se ostale potaknulo na uznemiravanje (Campano, 2020). Također, digitalno posramljenje može biti izraženo i u obliku osvetničke pornografije, uznemiravanja (uhođenje, ucjene ili prijetnje), maltretiranja, ogovaranja i netrpeljivosti na temelju rase, spola, seksualne orijentacije i slično (Campano, 2020).

1.1.6. *Tipovi digitalnog posramljenja*

Analizama posramljujućih objava na društvenim mrežama utvrđeni su različiti tipovi digitalnog posramljenja. Loveluck (2020) razlikuje: isticanje ponašanja koje se posramljuje bez pokušaja identificiranja osramoćenog; traženje informacija i pokušaj identificiranja osramoćenog; proganjanje koje uključuje traženje informacija o osramoćenom i namjeru kažnjavanja vođenu dugotrajnim intenzivnim bijesom sramotitelja prema osramoćenom, te posramljenje usmjereno na institucije i organizacije koje uključuje prikupljanje dokaza i dijeljenje inkriminirajućih informacija. Galleguillos (2021) je Loveluckovoj tipologiji dodao i okrivljavanje kao agresivni napad niskog intenziteta na osramoćenog, a koje je potaknuto neodobravanjem njegovog ponašanja i prekoravanjem. Također Galleguillos (2021) je utvrdio kako su žene češće sudjelovale u posramljenju od muškaraca te da su češće sudjelovale u traženju informacija o osramoćenom ili ga okrivljavale, dok su muškarci češće iskazivali prekoravanje osramoćenog. Basak i suradnici (2019) su pak analizom komentara na Twitteru ustanovili šest tipova digitalnog posramljenja: vrijeđanje, uspoređivanje, osuđivanje, ismijavanje, isticanje vjerske/etničke pripadnosti i ostalo, a Yip (2019) je utvrdio još tri tipa digitalnog posramljenja. Prvi je etiketiranje ponašanja u čijem je slučaju identitet počinitelja nepoznat, ali mu se daje izmišljeno ime povezano s ponašanjem koje je procijenjeno kao neprihvatljivo te se posramljuje. Drugi tip uključuje posramljivanje „obične“ osobe koju se identificira te ona postane poznata, no narušene reputacije, dok treći obuhvaća razotkrivanje tajni osramoćenog te traženje mogućih prošlih skandala i pogrešaka koji se mogu posramljivati (Yip, 2019).

Navedeni oblici i tipovi digitalnog posramljenja mogu uzrokovati nepredvidive, nekontrolirane, snažne i dugotrajne posljedice (Trottier, 2017).

1.1.7. *Posljedice digitalnog posramljenja*

1.1.7.1. *Pozitivne posljedice*

Digitalno posramljenje može biti učinkovit način za osuđivanje nedjela, skretanje pozornosti na društvene „bolesti“ kao što su rasizam i seksizam, utvrđivanje važnosti poštivanja normi i odvratanje prekršitelja i ostalih od njenog budućeg kršenja ukoliko zadovoljava načela opravdanosti (Billingham i Parr, 2019). Isto tako, digitalnim posramljenjem može se boriti protiv nepravde te se težiti kolektivnoj dobrobiti (Pundak i sur., 2021). Sudjelovanje u posramljenju daje ljudima priliku izraziti neslaganje s nepravednim postupcima (Janoff-Bulman i Carnes, 2013) i pasivno naznačivati nepodržavanje određenog društveno uvredljivog ponašanja (Gallardo, 2017). Također, digitalnim posramljenjem može

se boriti protiv korupcije, izraziti neodobravanje loše korisničke usluge ili povećati korporativna transparentnost (Huffman, 2016; Aman i Jayroe, 2013). Digitalno posramljenje načelno bi trebalo pomoći prekršitelju norme da shvati da je pogriješio te da se pokaje i pokuša iskupiti te da potakne njegov osobni rast (Marie, 2020). U idealnom slučaju osoba će shvatiti da je postupila pogrešno, osjećati grižnju savjesti, ispričati se, tražiti odgovarajući način da se oduži društvu te se obvezati da će se u budućnosti pridržavati normi (Billingham i Parr, 2020, Crockett, 2017). Osramoćeni može čak i ostvariti određenu financijsku dobit ili pronaći zaposlenje, ukoliko je publika posramljenje doživjela nepravednim (Muir i sur., 2021).

Decentralizirana priroda digitalnog posramljenja znači da ono može odražavati vrijednosti koje dijele obični korisnici interneta, a ne samo stavove moćnih ljudi i institucija (Billingham i Parr, 2019). Omogućuje običnim ljudima da potiču jedni druge da budu odgovorni, podržavaju društvene norme i promiču dobro ponašanje. Digitalno posramljenje moglo bi se čak smatrati demokratskim oblikom javne odgovornosti koji može dati glas pripadnicima marginaliziranih skupina (Billingham i Parr, 2019).

1.1.7.2. *Negativne posljedice*

No, iako posljedice digitalnog posramljenja mogu biti i pozitivne, vrlo je malo takvih ishoda u kojima će one biti primjetne budući da su negativne posljedice po osramoćenog i ponekad i njegovu okolinu one koje su najčešći rezultat posramljenja (Muir. i sur., 2021, Huffman, 2016).

Moguće negativne posljedice posramljenja opsežne su i dalekosežne te mogu imati veliki utjecaj na život osramoćenog (Laidlaw, 2017). Mogu uključivati stvarne psihološke, socijalne, a ponekad i materijalne pa čak i fizičke posljedice (Billingham i Parr, 2019). Huffman (2016) naglašava kako digitalno posramljenje može izmaknuti kontroli te da može rezultirati izrazito negativnim posljedicama pogotovo kada je usmjereno na blaže oblike kršenja društvenih normi. Osramoćeni putem digitalnog posramljenja su tako često pretrpjeli pogoršanje psihološkog i društvenog blagostanja, narušenu reputaciju, financijske gubitke ili gubitak zaposlenja, izolaciju u stvarnom svijetu te poremećene obiteljske i društvene odnose (Muir i sur., 2021; Pundak i sur., 2021; Kitchin i sur., 2019). Digitalno posramljenje može dovesti do niza štetnih ishoda po mentalno zdravlje uključujući trenutne učinke (osjećaj uzrujanosti, srama, grižnje savjesti, dehumaniziranosti, usamljenosti, ljutnje) i dugotrajne učinke (gubitak samopoštovanja, depresija, anksioznost, posttraumatski stresni poremećaj, samoubojstvo) (Muir i sur., 2021; Skoric i sur., 2010). Isto tako, utvrđeno je kako društvene

situacije u kojima se neki aspekt pojedinca može javno negativno ocijeniti mogu biti popraćene specifičnim psihobiološkim promjenama. Naime, kronične socijalne prijetnje i trajno iskustvo kognitivnih i afektivnih stanja povezanih sa sramom predviđaju loše imunološke i zdravstvene ishode kod osramoćenih (Dickerson i sur., 2004).

Goldman (2015) tvrdi kako je digitalno posramljenje samo po sebi neprihvatljivo zbog njegovih neizvjesnih psiholoških učinaka po osramoćene te upozorava na različite posljedice krivnje i srama. Krivnja može rezultirati priznanjem i promjenom „neprihvatljivog“ ponašanja, dok sram može dovesti do toga da se počinitelj osjeća loše i poželi postati bolja osoba, ali i da doživi osjećaj bijesa i nastavi s neprihvatljivim ponašanjem (Goldman, 2015). Digitalno posramljenje ima tendenciju i da postane pretjerano s dugotrajnim negativnim posljedicama budući da informacije ostaju na internetu (Billingham i Parr, 2019). Stoga, može trajno narušiti kvalitetu života osramoćenog i njegov identitet (Elshout i sur., 2017). Također, njime se često krši i načelo dostojanstva i privatnosti u sferi društvenih mreža, budući da se otkrivaju osobne i identifikacijske informacije o počinitelju (Laidlaw, 2017; Cheung, 2014).

1.1.8. *Opravdanost digitalnog posramljenja*

Billingham i Parr (2019) predlažu moralni okvir koji se može koristiti za procjenu opravdanosti slučajeva digitalnog posramljenja. Naime, predstavljaju dva načela: proporcionalnost i odgovornost. Digitalno posramljenje opravdano je samo ako je proporcionalno stupnju kršenja normi. Odnosno važno je da negativne posljedice po pojedinca koji je pretrpio digitalno posramljenje ne budu pretjerane u usporedbi s pozitivnim posljedicama (Billingham i Parr, 2019). Kao što je prethodno navedeno, drugo načelo koje je važno za procjenu opravdanosti digitalnog posramljenja je odgovornost, točnije, odgovornost onih koji posramljuju. Poželjno je da sramotitelji mogu preuzeti odgovornost za kritike koje su uputili osramoćenome i njezine učinke po tu osobu te da budu otvoreni čuti drugu stranu, raspraviti i ispraviti svoje postupke ukoliko je to potrebno. Svakako, meta posramljivanja trebala bi imati pravo odgovoriti na kritike drugih, a idealno bi bilo da to imaju i drugi pojedinci uključeni u taj proces (Billingham i Parr, 2019).

Nadalje, Billingham i Parr (2020) dopunjuju prethodno navedena načela s još nekoliko. Prvo načelo jest nužnost, u sklopu kojeg je važno u obzir uzeti to je li sramotitelj mogao izbjeći javno posramiti pojedinca te se umjesto toga koristiti alternativnim postupcima. Također, u vidu poštivanja privatnosti, digitalno posramljenje ne bi trebalo uključivati iznošenje nevažnih informacija ili činjenica o prošlosti prekršitelja norme, a ponekad može biti pogrešno objavljivati informacije koje su relevantne, no vrlo osjetljive (Billingham i Parr,

2020). Nadalje, navodi se uvredljivost koja podrazumijeva netoleriranje uvredljivog i ponižavajućeg ponašanja, ruganje i sramoćenje koje se svodi na puku kritiku karaktera, umjesto da se fokusira na kršenje normi. Nedopustive su i prijetnje ubojstvom, silovanjem ili nasiljem, čak i ako ih sramotitelji nemaju namjeru ostvariti i ako se ne doživljavaju kao vjerodostojne. Zadnje, digitalno posramljenje mora imati za cilj i omogućiti reintegraciju prekršitelja normi u zajednicu umjesto da ga se trajno stigmatizira. Posramljenje osramoćenom služi kao moralni podsjetnik te se pojedinca ne smije isključiti iz moralne zajednice ili mu trajno dodijeliti inferioran status (Billingham i Parr, 2020).

S druge strane, iako se navode načela za procjenu opravdanosti digitalnog posramljenja, zamjećuje se kako je u rijetkim slučajevima ono procijenjeno opravdanim budući da prilikom većine analiziranih slučajeva posramljenje sramotitelji krše barem jedno od prethodno predstavljenih načela i time nanose mnoge negativne posljedice onima koji su meta tog fenomena (Billingham i Parr, 2020; Billingham i Parr, 2019).

Najčešće su posramljenju izložena koruptivna (Chia, 2019) i druga društveno nepoželjna i/ili nezakonita ponašanja poput brutalnosti prema životinjama, zlouporabe položaja i moći, neuljudnosti, vrijeđanja, seksualni prijestupi ili skandali, neprimjereno ili pretjerano isticanje bogatstva i društvenog statusa, prometni prekršaji i nasilje (Huang, 2021). No, Young (2020) navodi kako su vrlo česte mete digitalnog posramljenja i osobe „drugačijeg“ fizičkog izgleda: atraktivne osobe, tetovirane, neobičnih frizura, one koje su nešto učinile kako bi poboljšale svoj izgled (npr. podvrgle se estetskim operacijama) ili se razlikuju od većine po nekim drugim značajkama. Naftali i suradnici (2018) navode kako se na društvenim mrežama objavljuju fotografije, videozapisi i tekstualni zapisi vezani uz plastične estetske operacije najčešće radi ismijavanja, razotkrivanja (slavnih) osoba koje su se uljepšavale ili njihovog posramljivanja. Digitalno posramljenje utvrđeno je u 21% analiziranih objava vezanih uz plastične estetske operacije, posebice na *Facebooku* (39%), a uglavnom se odnosilo na poznate javne osobe (25%) (Naftali i sur., 2018).

1.2. *Plastične estetske operacije*

Plastična kirurgija opći je pojam koji obuhvaća operacije koje se izvode kako bi se ispravio problem uzrokovan ozljedom, bolešću, drugim kirurškim zahvatom ili kako bi se izmijenio izgled osobe koja to može zatražiti iz raznih razloga (Atiyeh i sur., 2020). Nadalje, estetske operacije dio su plastične kirurgije i mogu se definirati kao intervencije koje poboljšavaju ili mijenjaju izgled, boju, teksturu, strukturu ili položaj tjelesnih značajki te se fokusiraju na poboljšanje izgleda osobe iz čisto estetskih razloga (Atiyeh i sur., 2020). Estetske operacije ne uključuju zahvate koji se odnose na vraćanje prijašnjeg izgleda ili funkcije nakon nezgode ili bolesti (Ashikali i sur., 2014).

1.2.1. *Popularizacija estetskih operacija*

Tijekom posljednjih desetljeća plastične estetske operacije postale su učestala praksa za koju se odlučuje sve veći broj ljudi, budući da su se rizici podvrgavanja takvim zahvatima znatno smanjili, kao i cijene zahvata, to ih je učinilo interesantnima i dostupnima širem krugu ljudi (Stolić i sur., 2019). Također, intenzivni sociokulturalni pritisak postizanja nedostižnih standarda ljepote dodatni je razlog popularizacije estetskih operacija (Mckay i sur., 2018), kao i njihova propaganda u medijima i među javnim i utjecajnim osobama (Nguyen i sur., 2015). Također, internet i društvene mreže pridonijele su većoj raširenosti visokih estetskih standarda, kao i propagiranju estetskih operacija, koje te standarde i ideale čine dostižnijima (Sood i sur., 2017). Naime, ožiljci, „krivi“ nos, „malene“ grudi i slični „nedostaci“ s vremenom su redefinirani u „probleme“ koji zahtijevaju medicinska „rješenja“ što motivira najčešće žene da se podvrgnu estetskim operacijama kako bi prestale izgledati „drugačije“ i postale „kao i sve ostale“ (Bonell i sur., 2021). Mediji često naglašavaju estetske i psihološke dobrobiti povezane s estetskim kirurškim zahvatima i izravno i neizravno potiču daljnje podvrgavanje njima (Kim, 2020). Ono što se također naglašava u medijima jest to da bi žene trebale izgledati mladoliko tijekom većeg dijela života te po mogućnosti ukloniti fizičke znakove starenja (Eriksen, 2012), a estetske operacije predstavljaju se kao jednostavno i učinkovito rješenje (Handrop, 2018).

Bonell i suradnici (2021) navode kako se posebno žene potiču, izravno i neizravno, podvrgavanju plastičnim estetskim operacijama te su u nekim slučajevima za to i nagrađene, dok istovremeno u društvu prevladavaju negativni stavovi prema plastičnim estetskim operacijama i njihovim korisnicima. Navedeno nazivaju paradoksom plastičnih estetskih operacija.

1.2.2. *Negativni stavovi o estetskim operacijama*

Istraživanjima je utvrđeno kako su se osobe koje su se podvrgle plastičnim estetskim operacijama osjećale osuđivano te su bile izložene negativnim komentarima (Saxena, 2013). Također, Bonell i suradnici (2021) navode kako i sami korisnici estetskih operacija taj čin često smatraju neopravdanim i moralno osudivim. Mnogim istraživanjima utvrđeno je kako su stavovi prema estetskim operacijama većinom negativni te se osobama koje su im se podvrgle pripisuju i negativne osobine poput toga da su materijalisti, manje ugodni, nekompetentni, nemoralni te „manje ljudski“ od osoba koje im se nisu podvrgle (Tam i sur., 2012). Nadalje, ono što potiče negativne stavove o estetskim operacijama su mišljenja da estetske operacije onima koji im se podvrgavaju nanose štetu te da estetski kirurzi iskorištavaju ranjivost potencijalnih klijenata (njihovo nisko samopoštovanje ili tjelesnu dismorfiju) kako bi ih potakli na zahvate (Bonell i sur., 2020). Također, negativne stavove prema ženskim estetskim operacijama potiču i kulturalna propagiranja ženske „prirodne“ ljepote i njene veze s karakternom dobrotom (Daston, 2014), a posebno su izraženi prema onim korisnicama estetskih zahvata na kojima se primijeti da su operacijom poboljšale svoj izgled (Elfvig-Hwang, 2020). Također, atraktivne žene koje su se podvrgle estetskim operacijama suočit će se s više društvene osude nego žene koje nisu toliko atraktivne, budući da društvo smatra kako je nepravедno da se dodatno uljepšavaju već ionako privlačne osobe, dok drugi za to nemaju nikakvu priliku (Bonell i sur., 2020).

S obzirom na raširenost i istovremenu nedovoljnu istraženost digitalnog posramljenja u Hrvatskoj ovim istraživanjem nastojat će se ispitati obilježja tog fenomena, koje sve tipove ono može poprimiti te koje uloge različiti sudionici zauzimaju tijekom digitalnog posramljenja upućenog prema javnoj osobi koja se podvrgla plastičnim estetskim operacijama, budući da je to jedno od ponašanja koje je često izloženo osudi javnosti na društvenim mrežama.

2. Cilj i problemi

Glavni cilj ovoga istraživanja je analizom primjera digitalnog posramljenja ispitati njegova obilježja, utvrditi koje tipove može poprimiti te koje uloge različiti sudionici zauzimaju tijekom digitalnog posramljenja.

Sukladno rezultatima prethodnih istraživanja digitalnog posramljenja i stavova prema estetskim operacijama te obzirom da je digitalno posramljenje analizirano na primjeru reakcija javnosti na podvrgavanje estetskoj operaciji javne osobe starije dobi, pretpostavljeno je kako će u reakcijama javnosti prevladavati negativni komentari koji će uglavnom biti upućeni osramoćenoj osobi, kako će među komentatorima prevladavati žene te kako će se ti negativni komentari razlikovati po svojem intenzitetu i zastupljenosti pojedinih sadržaja. Također pretpostavljeno je kako će se jasno moći razlikovati uloge sramotitelja, osramoćenog, kao i publike koja podržava sramotitelje, odnosno osramoćenu.

3. Metoda

Kako bi se ostvario cilj istraživanja provedeno je kvalitativno istraživanje analize sadržaja postojećih tekstualnih podataka.

3.1. *Analizirani materijal*

U istraživanju su analizirani komentari sudionika na javno dostupnu objavu članka jednih dnevnih novina o estetskim operacijama poznate pjevačice s područja bivše Jugoslavije na društvenoj mreži *Facebook* 15. listopada 2017. godine. Objava članka koja je bila podijeljena 78 puta izvorno je rezultirala s 4100 komentara, napisanih od kraja 2017. do polovice 2018. godine, ali je putem privatnog korisničkog računa bilo moguće pristupiti ukupno 3867 komentara. Iz analize je bilo dodatno isključeno 240 komentara jer se radilo o komentarima čije značenje nije bilo jasno zbog previše gramatičkih pogrešaka ili su predstavljali niz znakova bez očitog smisla, odnosno nisu imali veze sa sadržajem objave. Također su iz analize bili isključeni vizualni sadržaji (n=247) te psovke (n=137). Vizualni sadržaji bili su isključeni s obzirom na to da oni zahtijevaju nezavisnu analizu od tekstualnih te zbog dodatnih poteškoća vezanih uz jednoznačnost i objektivnost njihove interpretacije. Općenito, vizualni sadržaji bili su: fotografije usporedbe prirodnog izgleda komentatora i korigiranog izgleda osramoćene, razni *memeovi* s posramljujućim pisanim sadržajem i/ili osobama koje grimasom pokazuju emociju gađenja ili neugodnog iznenađenja, fotografije osobe koje su uslijed estetskih operacija drastično izmijenile izgled, a rezultat nije estetski privlačan ili fotografije životinje koje su uspoređivane s osramoćenom. Psovke, iako se mogu interpretirati i kao negativni komentari, nisu analizirane u slučajevima kad su se pojavljivale kao samostalni komentar jer nije bilo jasno kome je upućena psovka i zato jer nisu govorile ništa o samom analiziranom ponašanju, odnosno osobi. Stoga je u konačnici analiza provedena na 3243 komentara.

3.2. *Instrumenti*

U svrhu analize obilježja sadržaja i tipova digitalnog posramljenja konstruiran je protokol na temelju dosadašnjih spoznaja i utvrđenih tipova digitalnog posramljenja. Protokol je konstruiran u programu *Excel* gdje su kopirani svi komentari napisani ispod objave. Za svaki komentar kodiran je spol osobe koja ga upućuje, valencija komentara (oni kojima se osramoćena napada, brani i neutralni komentari) i kome je upućen određeni komentar. Također je određen i tip digitalnog posramljenja zastupljen u komentarima s obzirom na dominantni sadržaj i intenzitet koji se odnosi na procijenjenu žestinu komentara upućenih

osramoćenju. Provedena je i analiza atribuiranja uzroka neprihvatljivog ponašanja prilikom posramljivanja.

Nakon konstruiranja prve verzije protokola, provedeno je pilot istraživanje na 10% komentara koji su se kodirali s obzirom na prethodno navedene kategorije te su se te kategorije pokušale primijeniti na ostatak komentara. No, zaključeno je kako nisu svi tipovi digitalnog posramljenja primjenjivi na komentare u analizi te kako neki komentari nisu mogli biti svrstani ni u jedan tip. Stoga, protokol je revidiran te su neki tipovi digitalnog posramljenja uklonjeni, nekima je izmijenjeno značenje u određenoj mjeri s obzirom na prvotnu verziju tipa (npr. usporedbe, vrijeđanje) te su osmišljeni neki novi koji su potom uvršteni u analizu, primjerice osupnutost.

3.3. *Postupak*

Pretragom društvenih mreža, uočeno je da je jedna od popularnih tema koja često izaziva reakcije javnosti podvrgavanje osoba plastičnim operacijama u svrhu poboljšanja vlastitog izgleda te da objave koje prikazuju žene, koje su bile ili su još uvijek korisnice estetskih zahvata, potiču najviše reakcija korisnika društvenih mreža, pogotovo na *Facebooku*. Stoga je provedena pretraga te društvene mreže korištenjem ključnih riječi „plastične operacije“, „estetske operacije“ koja je bila ograničena na period posljednjih pet godina i na područje Hrvatske i njoj susjednih država, kako bi se obuhvatile recentne objave na hrvatskom jeziku. Pretraga je rezultirala s nekoliko objava, a za analizu je odabrana ona koja je rezultirala s najvećim brojem komentara. Komentari su kopirani u *Excel*, nakon čega je konstruiran protokol te je prvo provedeno pilot istraživanje, a potom, nakon dodatnog prilagođavanja protokola i analiza svih dostupnih komentara. Analiza sadržaja bila je pasivnog tipa, zbog toga što su interakcije i komentari sudionika analizirani bez izravnog uključivanja istraživača u raspravu (Eysenbach i Till, 2001). Uz interpretaciju sadržaja utvrđena je i zastupljenost pojedinih elemenata analiziranog sadržaja. Prilikom analize sadržaja, anonimizirani su svi podaci vezani uz identitet autora komentara, kao i identitet osobe o kojoj je riječ u objavljenom članku.

4. Rezultati

Tablica 1. *Valencija komentara*

Valencija	<i>n</i>	%
Napadački	3122	96,27
Obrambeni	78	2,41
Neutralni	43	1,33
Ukupno	3243	100

Iz Tablice 1. vidljivo je kako u komentarima objave članka o estetskim zahvatima popularne pjevačice starije dobi prevladavaju napadački, odnosno negativni komentari (96,27%) koji su dalje analizirani u sklopu tipova digitalnog posramljenja. Također, bilo je i obrambenih komentara (2,41%) u kojima je izražena podrška ili obrana osramoćene ili pozitivno mišljenje o njenim postupcima. Najmanje je bilo neutralnih komentara (1,33%) kojima nije bio iskazan niti pozitivan niti negativan stav prema osramoćenoj ili njenom ponašanju, primjerice „*Njoj nitko ne sudi, a ljudi imaju pravo iznijeti svoje mišljenje.*“, „*Svatko ima pravo činiti što želi, tko smo mi da sudimo?*“ i „*Svejedno mi je, nije me briga*“.

Tablica 2. *Spolna struktura komentatora kod svih komentara*

Spol	<i>n</i>	%
Muški	605	18,67
Ženski	2414	74,45
Nepoznato	224	6,88
Ukupno	3243	100

Što se tiče spola osoba koje su sudjelovale u komentiranju objava, pokazalo se kako čak dvije trećine čine žene (Tablica 2.), iako te podatke treba razmatrati s krajnjim oprezom jer je spol određen samo temeljem navedenog imena i prezimena komentatorova profila koje *Facebook*, kao društvena mreža, zahtjeva da budu javno navedeni. Naravno, navedeno ime i prezime ne moraju biti istiniti, mogu predstavljati psudonim, osobe mogu pisati komentare istovremeno s više profila, mogu mijenati profile i slično. Uz sve navedeno, za dio osoba, na temelju navedenog imena i prezimena, nije bilo moguće utvrditi spol jer su, primjerice, kao ime i prezime istovremeno koristili i muško i žensko ime, nazive objekata, imena likova iz filmova ili knjiga ili imena slavni osoba i slično.

4.1. *Komentari kojima se napada osramoćenu*

Tablica 3. *Spolna struktura komentatora kod napadačkih komentara*

Spol	<i>n</i>	%
Muški	582	18,64
Ženski	2334	74,76
Nepoznato	206	6,60
Ukupno	3122	100

Usporedbom spolne strukture komentatora svih i samo napadačkih komentara (Tablica 2. i Tablica 3.) opaženo je veliko preklapanje u raspodjeli te je udio žena među komentatorima tri puta veći nego udio muškaraca.

4.1.1. *Usmjerenost napadačkih komentara*

Tablica 4. *Raspodjela napadačkih komentara s obzirom na to kome su upućeni*

Upućenost komentara	<i>n</i>	%
Osramoćenoj	2946	94,36
Drugim komentatorima	118	3,78
Autorima članka/objave	121	3,88
Općenito svima podvrgnutima estetskim operacijama	209	6,69

Prilikom interpretacije rezultata potrebno je imati na umu kako je moguće da je jedan komentar istovremeno upućen većem broju različitih osoba te da stoga zbroj komentara po kategorijama ne odgovara ukupnom broju negativnih komentara (Tablica 4).

Vidljivo je kako je velika većina, odnosno 94,36% posramljujućih komentara, upućena osramoćenoj. Osim osramoćenoj, negativni komentari bili su usmjereni i općenito svima koji su se podvrgli estetskim zahvatima ili su bili usmjereni prema estetskim operacijama općenito (6,69%), a podjednak je postotak komentara upućen drugim komentatorima (3,78%) ili autorima članka i službenoj stranici novina koje su članak podijelile na *Facebooku* (3,88%).

Komentari upućeni drugim komentatorima u posramljivanju odnose se na postavljanje pitanja o osramoćenoj, traženje potvrde od drugih, potvrđivanje tuđih komentara ili izražavanje neslaganja s mišljenjem drugih komentatora.

„Bila je tako lijepa žena, a sada izgleda kao neka plastična lutka, ma kome to može biti lijepo?!“

„Potpisujem vaš komentar, ovo stvarno izgleda zastrašujuće u odnosu na njen raniji izgled.“

„Oprostite, ali moram komentirati vaš komentar..drugo je držati do sebe i biti njegovana..ne zapustiti se, a drugo je ovako pokušavati biti ono što nisi..treba znati stati s plastikom, a ne ovako napraviti voštanu figuru od sebe...“

„Mora da komentatorima trebaju naočale, jer ovo što vidim je strašno.“

„Ljudi pa jeste li je vidjeli uživo???? Ja nažalost jesam. Izgleda kao da joj je glavu netko upravo izvadio iz kante pudera. Jedino što za svoje godine ima odličnu liniju.“

Komentari upućeni autorima članka i službenoj stranici dnevnih novina koja je objavila članak odnose se na zgražanje novinarskom strukom i profesionalnošću novinara zbog toga što objavljuju članke ovakvog tipa i što to čine često. Također, usmjereni su i na to kako se naslovom i samim člankom šalje kriva poruka javnosti, budući da se naglašava kako je izgled pjevačice koji je dosta poboljššan estetskim zahvatima, i to još u starijoj dobi, poželjan i senzacionalan. Neki od komentara izražavaju oštro neslaganje s autorima članka na temelju naslova i stava koji naslov izražava o izgledu osobe te iznose svoje viđenje njenog izgleda, a autore nazivaju nekompetentnima.

„Senzacionalni izgled? Vi niste svi svoji!“

„A jeste naporni sa ovom babom pa koji je vama novinarima?“

„Meni to ne izgleda "senzacionalno" nego nakaradno! Kakvi su vam to naslovi???? Senzacionalno??? Totalno kriva poruka... treba dostojanstveno nositi svoje godine, ili barem biti umjeren u nekim "popravicima"...nemam ništa protiv... ali ovo...!!!“

„Ako je plastika senzacionalna onda se pokopajte!“

„Ko da je ne znam što!!! Stara baba koja se našminkala i KRAJ!!! Vidi se po njoj da nije ni za drva slagat, a to što Vi novinari lažete sami sebe, to je par rukava za drugu priču!!! Što je Vi ne oženite kad je "krasna" ko paprika nakon 20 dana slobode!!!“

„Plastika, jedna žena te dobi nema šanse da izgleda tako bez zahvata i ti glupi naslovi!!! Vidi se na kilometar da je cila umjetna!!“

Također, sudionici u komentarima izražavaju negativan stav prema estetskim operacijama i svima koji se tim operacijama podvrgavaju. Iznose svoju zgroženost rezultatima estetskih operacija, govore kako podvrgavanje estetskim operacijama nije u redu te kako oni nisu pobornici te prakse, a neki se pitaju kada će estetske operacije prestati biti popularne.

„Plastic is (NOT)fantastic“

„Kad će više era plastike bit out?“

„KUDA IDE OVAJ SVIJET :(JOŠ MALO PA ĆE LJUDI (i muško i žensko) IZGLEDATI KAO VANZEMALJCI AKO OVAKO NASTAVE.“

Također, sudionici izražavaju i negativan stav prema estetskim kirurzima te smatraju kako na loš način mnogo zarađuju.

„Koji užas... Plastičari danas rade čuda.“

„A šta ovi estetski kirurzi mlate novce...“

4.1.2. Tipovi digitalnog posramljenja

Svrstavanje napadačkih komenatara u pojedine tipove digitalnog posramljenja provedeno je na temelju intenziteta izražavanja posramljenja kao i vrste sadržaja koja u njima dominira, a rukovodeći se utvrđenim tipovima digitalnog posramljenja u prethodnim istraživanjima, kao što su isticanje ponašanja osramćene osobe (Loveluck, 2020), okrivljavanje i prekoravanje (Galleguillos, 2021) te uspoređivanje, ismijavanje i vrijeđanje (Basak i sur., 2019).

4.1.2.1. Tipovi digitalnog posramljenja s obzirom na intenzitet

Tablica 5. Tipovi digitalnog posramljenja s obzirom na intenzitet i njihova zastupljenost

Tip digitalnog posramljenja s obzirom na intenzitet	<i>n</i>	%
Neslaganje	195	6,26
Okrivljavanje	750	24,02
Prekoravanje	821	26,29
Vrijeđanje	1356	43,43

Među komentarima kojima se napadala osramočena identificirana su četiri različita tipa s obzirom na intenzitet (Tablica 5.): neslaganje, okrivljavanje, prekoravanje i vrijeđanje. Najzastupljeniji tip činili su komentari najjačeg inteziteta – vrijeđanje (43,43%), a zatim u

relativno podjednakom omjeru okrivljavanje (24,02%) i prekoravanje (26,29%) te znatno manje prisutno neslaganje (6,26%).

Neslaganje

Neslaganje predstavlja tip posramljenja koje je niskog intenziteta te uključuje opće neodobravanje ponašanja ili svih osoba koje se na taj način ponašaju. Komentatori opisuju općenito takvo ponašanje kao nepoželjno, no ne obraćaju se direktno osramoćenoj, već svima koji su podvrgnuti estetskim zahvatima.

„Stvarno ne bi trebalo da me se tiče, i možda je suludo i komentarisati, ali kad neko dovede sebe do neprepoznatljivosti i neprirodnosti (kad ne liči na sebe)... zar je to onda uopšte on (ko god da je, ma da sam i ja...), i zar je to za slavlje...“

„Tačno, umjerenost je pitanje ukusa i kulture... ne razumijem mnoge koji žele zaustaviti vrijeme ili se vratit unazad!! Starost i bore je stanje kojeg se ne treba stidjeti... Godine se ne mogu sakrit pa ma koju operaciju radile jer su tu drugi pokazatelji...“

„Ne znam što reći! Žene nikad zadovoljne, sve čine najviše za muškarce, a kraj njih najčešće nisu baš nešto zgodni muškarci!“

„Eh bože lijepa priroda, koji je fazon ženama da se zatežu u tim god. pa to uopšte nije normalno, ko preparirane, trebaju biti sretno što su doživjele te god. i što su iole zdrave, sve za slavu – žalosno.“

Okrivljavanje

Okrivljavanje je tip digitalnog posramljenja koji predstavlja napad niskog intenziteta na osramoćenu i potaknut je sramotiteljevim neodobravanjem njenih postupaka (Galleguillos, 2021), a opisuje ponašanje osramoćene, izražava razočaranje i neslaganje s njenim postupcima i kritiku tih postupaka kroz postavljanje pitanja zašto je osoba to učinila i je li joj to uistinu bilo potrebno. Komentari ovog tipa mogu uključivati i blagi humor ili ironiju, ali ne sadrže pretjerani broj interpunkcijskih znakova, osim trotočja koje je često korišteno, i ne uključuju komentare pisane velikim tiskanim slovima.

Primijećeno je kako se prilikom okrivljavanja sramotitelji često osvrću na dob osramoćene te navode kako nije uvriježeno da se starija žena pomlađuje i da im je bolje ukoliko se prirodno stari bez poboljšanja izgleda estetskim operacijama.

„Ne sviđa mi se, ne možeš sa toliko godina izgledati mlađe nego tvoja djeca.“

„Mladost i godine nikako, ma što napravila, ne može vratiti na umjetan način... to nikad neće imati efekt na bolje, samo na gore.... treba znati stariti sa dostojanstvom... star si kako se osjećaš..., a mladim curama i ženama preporučujem... 'Manje je više'...“

„Zašto se žena toliko bori sa godinama?...ne možeš imati 30 ako imaš 60, i ne moraš!“

U jednom dijelu komentara sudionici daju do znanja kako ima drugih slavni i poznatih osoba kojima starenje ne predstavlja problem i prihvatile su i tu fazu života, a i dalje izgledaju lijepo.

„Čemu to? Meni osobno je to prestrašno...budi šta jesi i znaj se nositi sa godinama. Naborane žene simpatičnije su mi od ovakvog izgleda... uopće to ne razumijem.“

„Zašto ne prihvaćati starenje kao nešto lijepo, ima jako puno glumica koje su zaista lijepe i u 50+, 60+ godinama, ovo je smiješno i žalosno istovremeno.“

Sudionici naglašavaju kako je osramoćena pretjerala s brojem estetskih operacija i daju naslutiti kako bi prihvatili manji broj estetskih operacija dok god bi rezultat bio sličan prirodnom izgledu.

„Niti te volim, niti te mrzim... ali onako iz srca vas pitam, a šta Vam je ovo trebalo...? neprirodno, nenormalno...odavno...ali ovo sada...“

„Pretjerala je u svemu...“

„Šteta, ne znam zašto neke žene ne znaju kad treba stati sa tom plastikom... uopće ne liči na sebe“

„Nakon raznih operacija koje su očite bilo bi čudno da izgleda drugačije.“

„Fileri, boli glava... pogledajte vrat... da je umjerenije bilo bi bolje.“

Također, komentari ovog tipa mogu sadržavati neku vrstu izreka kojima sudionici dodatno naglašavaju svoje mišljenje o osramoćenju i njenom ponašanju.

„Davno je rečeno " nikoga Bog ne može unakaziti, sve dok se sam ne unakazi“

„Tanka je granica između genijalnosti i ludosti.“

Prekoravanje

Prekoravanje je digitalno posramljenje jačeg intenziteta od okrivljavanja. Obično uključuje vrijeđanje osramoćene, označavanje njenog ponašanja kao uistinu nepriličnog, nepoželjnog i neprihvatljivog te mu upućuju oštru kritiku (Galleguillos, 2021). Okrivljavanjem sramotitelji izražavaju svoj bijes prema ponašanju osramoćene kroz osuđivanje i uvrede manjeg intenziteta.

„Pa užas jedan!!! Baba treba prihvatiti da će skoro 7 banki, a ne da se pika, reže i zateže da bi izgledala kao da joj je 25!!! Ok bavi se poslom kojim se bavi, ali je stvarno degutantno da pokušava glumiti da je ko cura. Imas unučad, uživaj u slavi i u zarađenim novcima na drugi način!!!!“

„Bože, ovo je prestrašno, pa kaj je to iz sebe napravila. Sad je definitivno pokazala da je jadna. Godine se trebaju voljeti, u njima uživati, ova maska ih ne može sakriti.“

„Bože mili svašta, nama ne trebaju vanzemaljci, ima ih evo dovoljno medju nama. ŽALOSNO !!!!“

Neki od sudionika komentiraju i dijelove tijela koji nisu poboljšani estetskim operacijama te navode vidljivu razliku između lica na kojem su učinjeni estetski zahvati i npr. vrata i ruku na kojima nisu. Također, osramoćenu opisuju kao „iskompleksiranu“ te se izjašnjavaju kako je njoj i osobama kao što je ona potrebna psihološka/psihijatrijska pomoć.

„Odlično! A vrat? Ono naboran skroz! To se ne vidi? Sve su uspjeli zategnuti ostalo, a napeti i podebljati da ne velim kaj drugo, živi užas kak izgledi, to kad ju pogledaš splašiš se!“

„Za vrat i ruke još ne postoji nikakvo peglanje, koji kompleksi mukooooo pa ovo je bolest!“

„Bože dragi, na šta ona liči??? Pre strašno!!!! Takvim osobama je neophodan psihijatar!!! Bolesna potreba da vječno budu mlade, poželjne i sexi, pa u toj svojoj bolesnoj gladi za mladošću naprave užas od sebe. Užassss!!!“

Neki od sudionika komentiraju i razlike između vanjskog, estetskim operacijama izmijenjenog izgleda i njene unutrašnjosti, odnosno nje kao osobe te navode kako se ono što uistinu jesmo ne može promijeniti lako kao fizički izgled.

„O Bože!! Prestrašno šta žena učini!!! A unutrašnjost?? Možebit će i to promijeniti, al teško, pa onda - gotovo!!!“

„Gornji vanjski prednji dio popravljen, ali unutrašnji teško, sveukupno ne može se prodati staro za novo.“

U komentarima se koriste i velika tiskana slova i veći broj uskliknika i upitnika kako bi se odao dojam neodobravanja, zaprepaštenosti i pojačao učinak komentara.

*„SENZACIONALNO BI BILO DA JE LJUDSKA VRSTA ISKORIJENILA GLUPOST * GRAMZLJIVOST * NEPOŠTENJE * KRIMINAL - SVE OSTALO JE JADNI FACCEEEE LIFTING KRATKOGA DOMETA“*

„ŠTA JE URADILA IZ SEBE, SVA JE PLASTIČNA I DŽABA OPET JE BABA.“

„Ajme mila majko na šta liči!!!???“

Vrijeđanje

Uvredljivi komentari su posramljujući komentari koji sadrže mnogo uvredljivih riječi i naziva za osramoćenu i njeno ponašanje (Basak, 2019). Puno su jačeg intenziteta od prekoravanja te također izražavaju bijes potaknut postupcima osramoćenog.

„Osobe zalivene solnim kiselinama imaju manje uznemirujuća lica.“

“Džaba ti izobličiti facu plastičarenjem, kad si jednom nogom po rodnom listu u grobu... Najgore su starke kad se pomame. Do juče je i nekako prikladno izgledala za svoje godine, a sada je ne bi neko ni lopatom od šminke i plastike mogao očistiti... Vrat smežuran fuji“

“Jadne noge šta nosaju... Šuplju glavu... strašno šta svjesno učini od sebe... Strašilo...”

„Odvratno i psihoanalitički neobjašnjivo zašto jedan čovjek zdravog razuma od sebe pravi bolesnog majmuna.“

„Bože dragi odvratna je, ako je ovo lijepo i senzacionalno, ja sam grob.“

U komentarima uvredljivog tipa često je i korištenje augmentativa kako bi se pojačala uvredljivost komentara. Mnoge od uvećanica odnose se na njezinu dob čime se daje do znanja da je ponašanje osramoćene u velikom neskladu s njezinom dobi.

„Grozno!! Babetina, a htjela bi bit cura od 20 godina!! ODVRATNO UMJETNO!!!“

„Sprdačina od žene... to nije žena, to je ružna lutka.“

„Stara oronula babetina!“

Primijećeno je kako se u komentarima uvredljivog tipa javlja i isticanje etničke pripadnosti osramoćene s ciljem dovođenja te značajke u vezu s njenim ponašanjem te se ona koristi za dodatno izražavanje neodobravanja osramoćene kao osobe i pojačavanje uvredljivosti upućenih komentara.

„Vlajina od Imotskog. Barem da je iz grada Imotskog. Pa se posli prodavala ka Sarajka, a sad je Srpska mumija.“

„Srbenda“

„Imotska četnikuša (fenomen bez presedana), plastično strašilo, stara babetina. bljak srak.“

Tablica 6. Tipovi digitalnog posramljenja s obzirom na spol komentatora

	Spol		
	Muški (%)	Ženski (%)	Nepoznato (%)
Tip digitalnog posramljenja s obzirom na intenzitet			
Neslaganje	8,72	13,02	10,92
Okrivljavanje	16,45	27,67	19,89
Prekoravanje	21,6	24,84	23,56
Vrijeđanje	54,23	34,47	45,63

S obzirom na intenzitet, i kod muškaraca i kod žena, najkorišteniji tip digitalnog posramljenja je vrijeđanje, a najmanje korišten je neslaganje (Tablica 6.). Međutim, daleko veći udio muškaraca (54,23%), nego žena (34,47%) u svojim komentarima koristi vrijeđanje. Također, kod muškaraca je vrijeđanje daleko istaknutije od ostala tri oblika digitalnog posramljenja manjeg intenziteta, dok su kod žena okrivljavanje, prekoravanje i vrijeđanje relativno podjednako zastupljeni.

4.1.2.2. Tipovi digitalnog posramljenja s obzirom na sadržaj

Tablica 7. Tipovi digitalnog posramljenja s obzirom na sadržaj i njihova zastupljenost

Tip digitalnog posramljenja s obzirom na sadržaj	<i>n</i>	%
Osupnutost	1231	39,43
Usporedbe	753	24,12
Šala/sarkazam	264	8,46
Otkrivanje privatnih informacija	6	0,19

S obzirom na vrstu sadržaja koji je dominantan u napadačkim komentarima, utvrđena su četiri osnovna tipa digitalnog posramljenja: osupnutost, usporedba, šala/sarkazam i otkrivanje privatnih informacija (Tablica 7). Potrebno je napomenuti kako su napadački komentari u kojima su istovremeno prisutne različite vrste sadržaja svrstani u više različitih tipova. Od tipova digitalnog posramljenja s obzirom na sadržaj relativno su najzastupljeniji oni u kojima je prisutna osupnutost (39,43%) i u kojima su prisutne usporedbe (24,12%), a relativno je najmanje zastupljen tip koji uključuje otkrivanje privatnih informacija (0,19%).

Osupnutost

U ovaj tip digitalnog posramljenja uključeni su komentari u kojima su sramotitelji na neki način naglasili svoj negativni stav prema osramoćenoj ili njenim postupcima korištenjem pojedine riječi koja jasno izražava njihov negativan stav (npr. užas, katastrofa, grozno, odvratno, fuj, bljak, degutantno, (pre)strašno, gadi mi se), izražavanjem iznenađenja i nevjerice zbog njenih postupaka (npr. nevjerojatno, ne mogu vjerovati, šok, nevjerica, za ne povjerovati, OMG), odnosno „zapomaganjem“ (npr. jao, joj, uh, ajme) ili „zazivanjem više sile“ (npr. pomози Bože!). U ovom tipu digitalnog posramljenja primijećeno je kako su često riječi pisane velikim tiskanim slovima te je korišten veliki broj interpunkcija (npr. nekoliko uskličnika) kako bi se dodatno naglasili negativni komentari upućeni osramoćenoj. Ovaj tip digitalnog posramljenja s obzirom na sadržaj najzastupljeniji je, a riječ „užas“ se pokazala i kao najčešći pojedinačni komentar u ukupnom broju analiziranih negativnih komentara. Primjeri digitalnog posramljenja uvrštenih u ovaj tip su:

„Odvratno!!! I to žena sa 67 godina ic napraviti... stara moja nemreš više bit mlada kak ti hoćeš.“

„Grozno!! Babetina, a htjela bi bit cura od 20 godina!! ODVRATNO UMJETNO!!!“

„Fuj gadi mi se, gdje ide ovaj svijet?!?“

„Jao Bože, nije žena normalna, ona više čak ni ne liči na sebe. 'Bože oprosti im, ne znaju šta rade.'“

„Ajme, katastrofa - toliko se izoperirala da izgleda ko da je promijenila cijelo tijelo – ovo je novi latino look.“

„Ajme meni, pa kaj je ovo? Sva je otečena hahah. Šta žene rade od sebe, pa to je strašno!!“

„Sačuvaj me, Bože, od takovih gluposti.. užas...“

„Ne daooo Bog nikom...“

„Pomozi nam, Bože...!!!“

Usporedbe

U ovom tipu digitalnog posramljenja uočene su dvije vrste usporedbe – vremenska, u kojoj se uspoređuje izgled osramoćene prije i nakon podvrgavanja estetskim operacijama, i usporedba na temelju njene fizičke, ali i ponašajne pa čak i karakterne sličnosti s nekim ili nečim drugim.

Usporedba „prije – poslije“ operacija tip je digitalnog posramljenja kojim sramotitelji ističu razliku fizičkog izgleda osramoćene prije i nakon estetskih zahvata. Većinom se izražava žaljenje zbog tolike fizičke promjene osramoćene te komentatori navode kako je promjenom izgleda narušila i svoj prirodni šarm i ljepotu.

„Šteta što si to napravila... Bila je lijepa prije sad mi se ne sviđa....Zašto se bojati i sramiti svojih godina.... Pa ne možeš izgledat mlađe nego tvoja djeca, ja bar sam tog mišljenja“

„Odvratno... ni ne liči na sebe... e šta učini to... a baš si bila lijepa žena sa svim tim godinama što nosiš na leđjima... šteta...“

„Šteta, uništila je svoj prirodni šarm i ljepotu. Mada je imala godine, imala je svoju ljepotu, a sad nema ništa, sad ju ne možeš ni prepoznati! Veliki kix!“

*„Bila si komad žene za svoje godine... ali ovakva u javnost ženo nemoj molim te... ovo mora biti neki zaj**.“*

Sramotitelji izražavaju i nevjericu učinjenim promjenama u svrhu poboljšanja izgleda te u takvim komentarima navode kako je izgled osramoćene neprepoznatljiv i pitaju se što je i zašto to učinila i je li moguće da se to dogodilo.

„Stvarno je sad neprepoznatljiva...“

„Pa je li to moguće... uopće nimalo ne sliča na sebe.“

„Ajme, šta uradi od sebe, baš je bila super... šta joj bi...“

Sudionici su u analiziranim komentarima uvijek naklonjeni izgledu osramoćene prije estetskih operacija.

Uspoređivanje s drugima odnosi se na posramljenje u kojem se osramoćena ili njeno ponašanje i osobine uspoređuju s nekom drugom osobom, s likovima iz igranih ili animiranih filmova, predmetima ili životinjama. Posramljenje tog tipa detektirano je ukoliko je sramotitelj izjavio kako je osramoćena slična ili ista kao neka druga osoba ili se iz komentara moglo iščitati kako se osramoćenu i njeno ponašanje i osobine dovodi u vezu s ponašanjem i osobom koji su osramoćenoj u tome suprotni.

„Tina Turner“

„Michael Jackson“

„Liči na novu ženu Mamićeva brata, valjda su naručile isti model lica kod plastičara.“

S druge strane, mnogo je onih komentara koji osramoćenu uspoređuju s izmišljenim likovima, predmetima ili životinjama.

„Pa i nije više ona, nego ista Gica Prasica iz Mappet Show. Navrnuli Gicinu glavu na vrat žene od 67 godina.“

„Izgleda ko majmunica.“

„Isto strašilo za bašću.“

„U usporedbi s njom, moja mama je odlična!“

Također, u uspoređivanju sudionici često koriste rječcu „kao“.

„Stravično, ko i Maja Šuput.“

„Kao voštana figura..“

„Izgleda kao da je beba od silikona.“

Šala/sarkazam

Sljedeći tip posramljujućih komentara je šala/sarkazam u koji su svrstani komentari koji sadrže šaljive ili sarkastične izjave namijenjene zabavljanju drugih sudionika na račun osramoćene.

„Dali će moći pjevati bez bojazni da joj nešto ne popuca na tom plastificiranom licu.“

„KA TA STRO FA Jel ovo prva ruka na fasadi, inače će morat vadit građevinsku.“

„Ajde nas obavijestite kad ponovno uđe u pubertet i dobije prvu menstruaciju, s obzirom da ide sve mlađa i mlađa.“

„Držati dalje od izvora vatre! Jako zapaljivo! (čista plastika)“

„Bravo ženo, izgledaš senzaciogadno!!!!“

„Dobar posao plastičara!“

„Blago onom ko nju ljubi...“

„Sreća pa izgleda sasvim prirodno :(“

Otkrivanje privatnih informacija

Otkrivanje privatnih informacija najmanje je zastupljen tip digitalnog posramljenja, a obuhvaća komentare u kojima sramotitelji iznose privatne informacije o osramoćenom. Navedene informacije nisu relevantne i vezane za ponašanje osramoćenog koje se posramljuje.

„Žena je 1948. godište., ovo je užas“

„To joj lice nabuhmulo od plakanja, što je mamu strpala u dom!!!“

4.1.3. *Atribuiranje uzroka neprihvatljivog ponašanja prilikom posramljivanja*

Prilikom posramljivanja uočeno je kako sramotitelji neprihvatljivo ponašanje, odnosno podvrgavanje estetskim operacijama, pripisuju društvenim trendovima, ali i karakteristikama osramoćene. Te karakteristike odnose se na njeno neprihvatanje starenja i neprikladnog nošenja s time, od isticanja bogatstva i slave kao uzroka koji su joj dodatno omogućili, odnosno potakli je na podvrgavanje estetskim operacijama, do pripisivanja njenih postupaka ovisnosti o estetskim zahvatima, poteškoćama s mentalnim zdravljem i gubitkom vlastitog identiteta.

Dok neki komentiraju kako u današnje vrijeme nije prihvatljivo izgledati staro i kako se to često naglašava, drugi smatraju da je uzrok estetskih operacija kod osramoćene upravo njena želja za mladolikim izgledom, odnosno strah i neprihvatanje starenja tj. vlastite dobi. Naglašavaju kako nije u redu i da nije prirodno da čovjek ostane vječno mlad, niti pokušavati izgledati tako, već da treba prihvatiti starenje kao dio života te da ima onih koji se nisu podvrgnuli estetskim zahvatima, a i dalje izgledaju mladoliko. Također ističu kako je bolje biti prirodan i stariti prirodno te kako nije u redu pretjerivati s pokušajima pomlađivanja jer se godinama ne može pobjeći. Mnogi komentiraju kako se osramoćena srami svojih godina i skriva ih iza pomlađenog lica jer se ne može pomiriti s tim da više nije mlada.

„Jer ti/nam netko stalno govori da je bruka izgledati star.“

„Strašno je kad netko ne zna nositi svoje godine i stariti prirodno....“

„Stara žena koja se operira i dalje je stara žena, samo operirana.“

„Žena treba bit u skladu sa godinama, i ulipšana, dotjerana i imat ponašanje, sve ima svoje vrime.“

„Katastrofa, ako je ovo istina onda ona više uopšte ne liči na sebe, bolje da je ostala kakva je bila, u redu je da žena drži do sebe, ali nije uredu da mijenja izgled, normalno je i prirodno da čovjek mora da ostari, pa ne možemo biti vječno mladi!“

„Puno šminke i botoksa, nije to to, treba stariti dostojanstveno, moja majka ima 86 godina i ljepše izgleda od nje, vjerovali ili ne, ima lice ko beba, nikad se nije šminkala, niti farbala il operirala i još rješava križaljke i bolje pamti od mene koja sam mlađa od nje ohoho“

„Uopće ne liči na sebe sva je izoperirana i botoksirana. Šta je tim ženama nisu normalne sve hoće biti mladje, a godina proizvodnje im piše u rodnom listu.“

„Jednostavno odvratno i neukusno od jedne starije žene da se svim silama odupire znacima starenja. Psycho slučaj!“

„Užas to nije ista osoba!?? Ne možeš htjeti izgledati kao 30, a 70 ti je!!? To je bolesno i ne čini te iskreno sretnom jer je tvoja psiha isto 70, a to se ne može operirati i kad tad moraš "puknut"!??“

„Samo su zreli ljudi sposobni prihvaćati sve što život donosi, pa tako i starenje i na kraju i starost!“

„Ono kad se fakat bojiš starenja.. Kaj sad više nije normalno ni sa 7 banki imat bore ili kaj? Daj se ženo opusti..“

„Srami se svojih godina i ne može se pomiriti s tim da više nije u cvijetu mladosti... džaba joj to kad se osjeti onaj starački vonj!“

Nadalje, sudionici njeno podvrgavanje estetskim operacijama povezuju sa zaradom i slavom kao i s time što je slavna i poznata osoba koja treba paziti na izgled, što duže pokušati biti na vrhuncu karijere, ali i da treba biti primjer drugima svojim ponašanjem.

„Kad imaš lovu i slavu, imaš i takav izgled!!!“

„Ako si tako popularan, slavan, trebaš ulagati u sebe, ali ovo je previše“.

„Držat do sebe, svaka čast... ali poludit po stare dane.... ma sve su pare krive“

„Ne valja ni imati puno novaca, jer kad imaš onda se napraviš još gadni nego šta jesi jer svi misle da će operacija uljepšati, a ono još gore fuj“

„Triba samo puno novaca i možeš izgledati kako hoćeš.... najobičniji GMO - moguće je reciklirati, čista plastika ..!!“

*„Je****. Bolje da nema para. Sam sranje učini.“*

„Dobar pokušaj da povrati mladost i to sve jer je javna ličnost... i ne prihvatanje sebe kao vremešnu ženu jer ko gleda u baba-pevačice ... a ona bi da još traje.. i dobro peva!“

„Možeš se ti plastificirati koliko želiš, godine su godine, središ lice, ali uvijek postoji nešto što te odaje pa kad su je toliko svrbile pare, bolje da ih je u nešto korisnije utrošila“

„Gdje vam je pamet, žene!? U današnje vrijeme je valjda sramota prirodno stariti!? Pa pobogu imate 70 godina skoro I radite nakaradu iz sebe! A što je najžalosnije, slavne žene su primjer u p.m. Bljuje mi se!“

„Stravaaaaa. Iskopleksirana ako ne može prihvatiti prirodno starenje i biti primjer svima!! Užas“

Neki komentatori navode i kako je njezino podvrgavanje estetskim operacijama izmaklo kontroli i pretvorilo se u ovisnost.

„... treba znati stati s plastikom, a ne ovako napraviti voštanu figuru od sebe...“

„Normalno da se žene trebaju njegovati, čak možda i koju boru ublažiti filerom, ali zatezati lice do neprepoznatljivosti...“

„Izmaklo se kontroli... to se zove ovisnost... imamo isto godina... Nipošto joj nisam zavidna ...“

„Ovo je strava i školski primjer što se sa svojim tijelom i licem ne smije činiti.“

Dok drugi zbog podvrgavanja estetskim operacijama dovode u pitanje njezino mentalno zdravlje i psihičku stabilnost. U svojim komentarima navode kako je osramoćena psihički nestabilna i nekompetentna, nazivajući je ludom i spremnom za psihijatrijsko liječenje budući da ne prihvaća starenje kao prirodan životni proces i ponaša se neprilično.

„Njoj treba dobar psihijatar, starenje je prirodan proces, a ovo što je od sebe uradila je bolesno.“

„Ma ne vjerujem... ak je, onda je žena zrela za ludaru“

„Bože, jel ona zdrava u mozgu“

„Da je toliko psihički oboljela, pati za mladošću, to nije za vjerovat, šteta.“

„Jao Bože, nije žena normalna, ona više čak ni ne liči na sebe. 'Boze oprostite im, ne znaju šta rade.'“

Također, komentatori često kao posljedicu podvrgavanja estetskim operacijama navode kako osramoćena više nije ista osoba, kako je izgubila svoj identitet i postala neprepoznatljiva i samoj sebi.

„Sama je sebi sigurno neprihvatljiva.“

„Ružno je to kad se pogledaš u ogledalo i ne znaš tko je to. S godinama se treba nositi, a ona je i izgledala jako dobro, sad je neprepoznatljiva. Tužno.“

„Senzacija je više u kirurškim zahvatima koji su iz nje "izrezali" XY.“

„Šteta... baš je lijepo i elegantno nosila svoje lijepe bore... ovo sad... izgubila je identitet... šteta lijepe zene.“

„Jel' se ona pita kada se pogleda u ogledalo: "tko je ova žena u mojoj kući"?!“

4.2. *Komentari kojima se brani osramoćena*

Među svim objavljenim komentarima sudionika, komentara kojima su sudionici stali u obranu osramoćene bilo je 2,41% (Tablica 1.). Sudionici koji su objavili obrambene komentare najčešće su davali pozitivne osvrte na izgled osramoćene i branili je te napadali sramotitelje, a većina tih sudionika bile su žene.

Ono što je istaknuto je da svatko sa svojim životom, pa tako i izgledom, može raditi što hoće jer on odlučuje o tome na temelju svojih želja i afiniteta. Ukoliko je osoba zadovoljna rezultatom, trebali bi biti i ostali, umjesto da je zbog toga prozivaju.

„Pa koji vam je djavo ljudi? Zar je to zabranjeno? Njeno lice, njena briga! Il baš nemate nikakvog pametnijeg posla, nego da pljujete sve koji su uspješniji od vas?„

„A ne znam zašto se svi brinu toliko za druge i njen život, njen izgled, njen život, njena stvar.“

„Ako je njoj dobro i nama bi trebalo biti? Svak sebi nešto radi, kako god da ispadne!“

U komentarima se ističe i njezin dobar izgled s obzirom na godine i podržava ju se u nastojanju da bude najbolja verzija sebe, dok se sramotitelje napada da su ljubomorni i ogorčeni te da im je dosadno u životu pa umjesto da se posvete sebi i uživaju, oni se nezadovoljstva sobom i životom rješavaju kritizirajući druge. Također sudionici su primijetili kako su žene one koje su najviše digitalno posramljivale pa se obraćaju i izravno njima.

„Lijepa je, za ženu koja ima toliko godina savršeno!!“

„UVLJEK TREBAMO NASTOJATI BITI NAJBOLJA VERZIJA SEBE.. JA JU PODRŽAVAM.“

„Ljubomorne duše dosadno im u životu pa se bave tuđim !! To mi je najjače“

„Koliko ogorčenja Bože dragi, svi će prije ovakve stvari komentirat i sidit za fejsom, prije nego izać van i divit se suncu recimo taj dan, nečem lipom i pozitivnom... a ljudi moji“

„A da Vi potražite stručnu pomoć po pitanju ljubomore jer svak iole pametan iz Vašeg komentara ju može iščitati? Ostavite ženu na miru, nije Vam nista, koliko znam, skrivila i bolje se pozabavite vlastitim životom... Il je Vaš život upravo pljuvanje ...“

„Kako su ove ženetine ljubomorne, strašno. Super izgleda. Što se za vas ostale ne može reći, jer vi ste iznutra grozne, pa to manifestujete kroz vaše ogavne komentare.“

Također, sudionici ističu kako su svi hrabri kada se skrivaju iza svojih profila i uređaja pomoću kojih koriste društvene mreže, no da vide osramoćenu uživo, prilazili bi joj i slikali se s njom.

„A da je imaju priliku upoznat, ne boj se, slikali bi se s njom svi su jaki negdi iza mobitela i tipkovnice.“

Nadalje, ima i onih sudionika koji osobno ne odobravaju podvrgavanje estetskim operacijama, no komentiraju kako je to osobni izbor osramoćene te da oni nisu tu kako bi je osuđivali zbog tog. S druge strane neki od sudionika odobravaju podvrgavanje estetskim operacijama kako bi se održao mladolik izgled jer smatraju kako se većini žena ne sviđaju znakovi starenja koji se pojavljuju tijekom života.

„Moram biti iskrena, ali na ovoj fotki ne liči na sebe. Nisam zločesta, ali prije ovoga, izgledala je jako, ne priznajem umjetnu ljepotu. A dobro, nek joj bude, ako se ona ovako osjeća super.“

„Doktori uradili dobar posao. Moje mišljenje o njezinom izgledu nije važno. Žena to htjela starija je od mene, može biti moja mama zašto bih joj ja solila pamet. Zna ona sve.“

„Pustite ženu na miru, ima gotovo 70 godina te zašto ne bi ako treba popravila to što joj se ne dopada, svi mi starimo, vjerujem da se većini žena ne sviđja to što dobije staro, izborano lice što više stari, a priznajte i sami da je užasno kada je duša relativno mlada, a izgled star...“

Također, sudionici naglašavaju kako ako osoba ima novaca, može korigirati izgled, pogotovo jer tada opcija podvrgavanja estetskim operacijama postaje moguća budući da za takvo što treba imati dovoljno novčanih sredstava. Komentiraju kako bi se svatko odlučio

korigirati izgled ako bi imao novaca i bio na mjestu osramoćene, no kako to nije slučaj, ti ljudi podliježu ljubomori te je osuđuju.

„Kaako ste zlobni... Koja žena od 67 g... sebi ne bi priuštila male korekcije ako ima novaca!? Ona je ionako lijepa oduvijek bila, samo godine rade svoje...“

„hm ...žena je uvijek bila komad... ovo je malo korigirala.... ima se može se... i neka je... meni je super“

„Sve žene njenih godina bi to potpuno isto napravile, samo da imaju novaca, a ovako ih samo ljubomora jede. Zašto, ako može što ne bi radila što hoće? Pa koga to dira?... Neka svako uživa u svom životu kako hoće i može“

Na kraju, slažu se kako njena karijera i činjenica da je slavna osoba zahtijevaju da brine o svom izgledu budući da novinari i ostali ljudi prate što radi i kako izgleda te da je podvrgavanje estetskim operacijama u svrhu prikrivanja znakova starenja prihvatljivo i razumljivo.

*„Da imate love i imate toliko godina, plus sve novine i svi prate vaš korak, kako izgleda u svakom momentu, svi bi to napravili!! Ne kenj***“*

„Ne kužim kaj je tu čudno ona je pjevačica i to joj je posao da pazi kako izgleda, a to što si je stavila hijerulonske kiseline na facu da pokrije bore i implatante u obraze je normalno za njene godine jer bez toga to ne bi mogla sakrit!!!“

4.3. Uloge sudionika u digitalnom posramljenju

Analizom komentara uočeno je kako postoje četiri različite uloge sudionika prilikom komentiranja. Prva i najčešća uloga je uloga sramotitelja u kojoj sudionici kritiziraju i omalovažavaju izgled, osobnost i ponašanje ciljane osobe koje smatraju neprihvatljivim. Druga uočena uloga jest ona osramoćene osobe koja je u ovom slučaju pasivno sudjelovala u digitalnom posramljenju, odnosno nije odgovorila ni na jedan komentar, bio on posramljujući ili pozitivan. Nadalje, sljedeća uloga uočena u analizi je uloga podržavatelja sramotitelja u kojoj su sudionici u svojim komentarima koristili fraze kao što su „slažem se s vama“, „točno to“, „upravo tako“ te se nadovezali na komentare sramotitelja dodatnim posramljujućim komentarima. Također, uloga podržavatelja osramoćene sadržavala je komentare u kojima su uočeni verbalni napadi na sramotitelje i njihove podržavatelje ili iznošenje pozitivnog mišljenja o osramoćenoj i njenim postupcima.

5. Rasprava

Cilj ovoga istraživanja bio je pomoću analize primjera digitalnog posramljenja ispitati obilježja digitalnog posramljenja, utvrditi koje tipove može poprimiti te koje uloge različiti sudionici zauzimaju tijekom digitalnog posramljenja. Kako bi se to postiglo provedena je analiza sadržaja komentara objave o pjevačici starije dobi koja se podvrgla estetskim operacijama, a koja je na *Facebooku* izazvala relativno burne reakcije javnosti i neodobravanje.

Prijašnjim istraživanjima utvrđeno je kako su mete digitalnog posramljenja često upravo slavne i javne osobe pa tako i one koje su se podvrgle poboljšanju vlastitog izgleda pomoću estetskih operacija (Bačić i sur., 2022; Klang i Madison, 2018). Rezultati dosadašnjih istraživanja pokazali su i kako su stavovi prema estetskim operacijama i njihovim korisnicima većinom negativni te da se najviše s osudom društva suočavaju atraktivne žene koje su se podvrgnule većem broju estetskih zahvata ili čiji su rezultati po izgled osobe vrlo primjetni (Elfving-Hwang, 2020; Tam i sur., 2012). U ovom istraživanju također je potvrđeno kako je analizirana objava, o slavnoj pjevačici koja se u starijoj dobi podvrgla estetskim operacijama, bila podijeljena 78 puta, rezultirala s preko 4000 komentara od kojih je 40 puta više bilo napadačkih nego obrambenih. To jasno govori u interesu javnosti za tu temu i u prilog osude postupaka slavne pjevačice u javnosti, odnosno sklonosti osoba da javno iznose svoje negativne komentare o estetskim zahvatima i osobama koje su se njima podvrgle na internetu.

Isto tako, nalazi provedenog istraživanja ukazuju da su žene objavile znatno veći broj posramljujućih komentara od muškaraca te je njihov udio među komentatorima bio tri puta veći, a to je sukladno nalazima prethodnih istraživanja koja govore o tome da je veća vjerojatnost da će žene postati žrtvama digitalnog posramljenja, ali da su i češće od muškaraca spremne digitalno posramljivati druge (Banaji i sur., 2019). Pokazalo se da su čak i žene koje su se podvrgle estetskim operacijama sklone osuđivati same sebe, kao i druge žene koje su to učinile (Bonell i sur., 2021).

Većina posramljujućih komentara na *Facebooku* upućena je upravo osramoćenju, a komentatori njima iskazuju neodobravanje, kritiziranje, omalovažavanje, vrijeđanje njenih postupaka i nje kao osobe, pri čemu je neki još i dodatno ismijavaju ili izražavaju svoje oštre i agresivne negativne stavove o njenim estetskim zahvatima, što sve upućuje na prisutnost nekih od prije ustanovljenih oblika digitalnog posramljenja (Campano, 2020; Hou i sur., 2017; Laidlaw, 2017). Također, prisutne su i ostale nužne komponente digitalnog posramljenja:

ciljana osoba za koju se smatra da krši društvenu normu, internetsko izlaganje informacija o njoj, njena javna osuda te uključenost publike (Yip, 2019). U puno manjoj mjeri uočeni su i komentari usmjereni prema drugim komentatorima, prema autorima članka i objave te općenito prema svima koji se podvrgavaju estetskim operacijama. Komentari upućeni drugim sudionicima u posramljivanju odnosili su se na traženje potvrde od njih ili neslaganje s njihovim objavama te postavljanje pitanja o osramoćenju, no tim komentarima većinom nisu posramljivali druge komentatore već indirektno osramoćenog. Iako komentari upućeni drugim sudionicima u posramljivanju nisu brojni, oni također ukazuju kako publika i njena uključenost na društvenim mrežama igraju ključnu ulogu u omogućavanju posramljenja (de Vries, 2015; Yip, 2019). Isto tako, komentarima upućenima autorima članka i objave sudionici su isto djelomično posramljivali i osramoćenu buduću da su izražavali oštro neslaganje s autorima članka, pogotovu prema naslovu objave i predodžbe koja se stvara o izgledu osramoćene temeljem napisanog naslova. Također, propitivali su njihovu kompetentnost u obavljanju novinarskoga posla te se izjašnjavali kako člancima tog tipa šalju krivu poruku javnosti budući da tako promoviraju estetske operacije u svrhu postizanja nerelanih standarda ljepote. Sood i suradnici (2017) su također ukazali kako su popularnost i sve češće korištenje društvenih mreža pridonijeli lakšem promoviranju trenutno aktualnih standarda ljepote koji uključuju i „sređivanje“ fizičkih nedostataka pomoću estetskih operacija. Tako se ponovno vraćamo na „paradoks“ estetskih operacija - poticanje žena pomoću raznoraznih medija da im se podvrgavaju kako bi zadovoljile standarde aktualno promoviranog „lijepoga“, uz istovremeno osuđivanje ako se njima podvrgavaju (Bonell i sur., 2021). Komentari koji su upućeni svim korisnicima estetskih operacija u ovom istraživanju jasno ukazuju na taj paradoks (Bonell i sur., 2021), budući da sramotitelji iskazuju negativan stav prema estetskim operacijama, estetskim kirurzima i svima koji se tim operacijama podvrgavaju, a javili su se kao reakcija na naslov i sadržaj objavljenog članka, u kojem njegovi autori hvale estetskim operacijama poboljšan izgled pjevačice i promoviraju podvrgavanje takvim zahvatima.

Analizom sadržaja napadačkih komentara uočeno je kako se posramljujući komentari razlikuju po intenzitetu izražavanja posramljenja te po vrsti sadržaja koja u njima dominira.

Najviše zastupljeno, kao tip posramljenja s obzirom na intenzitet, je vrijeđanje koje je ujedno i najjačeg intenziteta, potom slijede okrivljavanje, prekoravanje te, na kraju, najmanje zastupljeno neslaganje, koje je u ovom istraživanju definirano kao tip najslabijeg intenziteta. Identificirani tipovi donekle su sukladni s tipovima digitalnog posramljenja ustanovljenima u

prethodnim istraživanjima. Naime, okrivljavanje i prekoravanje tipovi su digitalnog posramljenja koje je ustanovio i Galleguillos (2021) te su i u ovom istraživanju navedeni tipovi posramljivanja slično definirani. Galleguillos (2021) navodi kako je okrivljavanje napad manjeg intenziteta na osramoćenu i njeno ponašanje od intenzivnijeg prekoravanja. U istraživanju Basak i suradnika (2019), vrijeđanje kao tip digitalnog posramljenja podrazumijevalo je posramljujuće komentare koji sadrže mnogo uvredljivih riječi i naziva općenito za osramoćenu osobu i njeno ponašanje. Ta se definicija pokazala prikladnom i za ovo istraživanje, uz opažanje kako sramotitelji često koriste uvećanice te velik broj interpunkcijskih znakova kako bi pojačali uvredljivost komentara. Nadalje, od Loveluckovih (2020) ustanovljenih tipova digitalnog posramljenja jedino je isticanje ponašanja donekle sukladno s tipom neslaganja u ovom istraživanju. Naime, Loveluck (2020) navodi kako isticanje ponašanja obuhvaća općenito posramljenje neprihvatljivog ponašanja bez znanja o tome tko je tim ponašanjem prekršio socijalnu normu i bez postojanja namjere da se počinitelj identificira. S druge strane, provedenim istraživanjem taj tip donekle je modificiran i nazvan „neslaganjem“, budući da su sramotitelji svjesni tko je osoba koju posramljuju za njene postupke, no i dalje posramljuju sam čin kršenja socijalne norme bez imenovanja ili ukazivanja na točno određenu osobu.

U ovom istraživanju opažena je razlika u spolu prilikom pribjegavanja određenim tipovima digitalnog posramljenja s obzirom na intenzitet. I kod muškaraca i kod žena najkorišteniji tip je vrijeđanje, no daleko veći udio muškaraca nego žena koristi se vrijeđanjem osramoćene i/ili njenih postupaka. Vrijeđanje je kod muškaraca daleko zastupljenije od ostalih tipova, dok se žene relativno podjednako koriste vrijeđanjem, okrivljavanjem i prekoravanjem prilikom digitalnog posramljenja. Galleguillos (2021) je također utvrdio postojanje razlika između muškaraca i žena u sudjelovanju u određenim tipovima digitalnog posramljenja, a to je zasad jedino istraživanje kojim su se pokušale utvrditi spolne razlike. Naime, prema Galleguillosu (2021), žene su češće sudjelovale u posramljenju od muškaraca i to na način da su više okrivljavale, dok su muškarcima neodobranje osramoćenog i njegovog ponašanja češće iskazivali prekoravanjem. U ovom su istraživanju žene također češće od muškaraca sudjelovale u posramljenju, ali su češće od muškaraca sudjelovale u tipovima manjeg intenziteta (neslaganje, okrivljavanje, prekoravanje), a ta je razlika naročito izražena kod okrivljavanja. Prilikom usporedbe ovih istraživanja treba imati na umu kako su provedena na digitalnim posramljivanjima različitih

ponašanja te je potrebno obratiti pozornost na poteškoće u pripisivanju spola komentatorima samo na temelju navedenog naziva profila.

S obzirom na vrstu sadržaja koji je dominantan u posramljujućim komentarima, utvrđena su četiri osnovna tipa digitalnog posramljenja, a to su osupnutost, usporedba, šala/sarkazam i otkrivanje privatnih informacija. Osupnutost, kao najzastupljeniji tip, uključuje korištenje komentara kojima se neodobravanje osramoćene i njenog ponašanja izražava korištenjem pojedine riječi, iskazivanjem iznenađenja i nevjerice ili „zapomaganjem“ i „zazivanjem više sile“ (najčešće Boga). Taj tip posramljenja pokazao se specifičnim za ovo istraživanje, odnosno za njihove reakcije na sadržaj koji komentiraju. Šala/sarkazam tip je digitalnog posramljenja koji je utvrđen i u prethodnim istraživanjima (npr. Basak i sur., 2019), a kao što i sam naziv ukazuje, tom tipu pripadaju komentari koji sadrže šaljive ili sarkastične izjave namijenjene zabavljanju drugih komentatora na račun osramoćene. Također je i usporedba kao tip sadržaja prisutan u digitalnom posramljenju preuzet iz prethodnih istraživanja (Basak i sur., 2019). Kod usporedbe sramotitelji osramoćenog uspoređuju s ljudima koji su počinili isto ili slično kršenje socijalne norme ili onima koji su suprotni osramoćenom po svojem ponašanju (Basak i sur., 2019), a u ovom istraživanju pokazalo se kako sramotitelji osramoćenog uspoređuju i s predmetima, životinjama ili izmišljenim likovima te da je u velikom djelu izjava prisutna i vremenska usporedba u kojoj se uspoređuje izgled osramoćene prije i poslije podvrgavanja estetskim operacijama. Otkrivanje privatnih informacija o osramoćenoj tip je digitalnog posramljenja sličan onom na koji je ukazao Yip (2019). Naime, Yip (2019) u svome istraživanju navodi kako su sramotitelji prilikom digitalnog posramljenja otkrivali privatne informacije o osramoćenom koji nije poznat široj javnosti, a otkrivanjem takvih informacija on postaje poznat, ali narušene reputacije. U ovom istraživanju osramoćena je javna i poznata osoba te otkrivanje privatnih informacija o njoj nije pridonijelo njenoj poznatosti, već je otkrivanje privatnih informacija o osramoćenom imalo za cilj dodatno narušiti njenu sliku u javnosti i reputaciju. Dakle, iako je provedeno istraživanje kao temelj koristilo dosad utvrđene tipove digitalnog posramljenja, ovim istraživanjem utvrđeni su neki od novih tipova (npr. osupnutost koja se odnosi na zapanjenost i zgražanje nad izgledom osramoćene zbog podvrgavanja estetskim operacijama), neki postojeći su modificirani na način da su im dodana neka nova obilježja ili uklonjena ona koja nisu uočena u analiziranim podacima (npr. usporedba s predmetima, životinjama ili izmišljenim likovima, kao i usporedba prije-poslije operacija). Također, u ovom istraživanju nisu utvrđeni neki od dosad postojećih tipova, primjerice

proganjanje (Loveluck, 2020), osuđivanje (Basak i sur., 2019) ili etiketiranje ponašanja (Yip, 2019), što nije neočekivano s obzirom da tipovi digitalnog posramljenja barem djelomično proizlaze iz samog ponašanja koje se digitalno posramljuje te je determinirano i osobinama osobe koju se posramljuje, a oni su varirali od istraživanja do istraživanja. Također, uočena nepodudaranja među istraživanjima mogla su proizaći iz različitih okidača koji su potaknuli reakciju korisnika društvenih mreža na posramljenje te razlike u percipiranoj ozbiljnosti kršenja socijalnih normi. Tako neki slučajevi digitalnog posramljenja potaknuti su kontroverznim postupcima koji rezultiraju žestokom raspravom o njihovoj primjerenosti, dok se kod drugih radi o slučajevima neprimjerenog ponašanja blagog intenziteta ili o izoliranim postupcima za koje samo nekolicina opaža kako krše neke društvene norme, a ponekad i o uistinu nezakonitim postupcima koje su drugi javno razotrkili (npr. Yup, 2019).

Nadalje, prilikom posramljivanja uočeno je kako sramotitelji podvrgavanju estetskim operacijama pripisuju nekoliko uzroka. U prethodno provedenim istraživanjima naglašava se kako je današnji trend dostizanja uvriježenih standarda ljepote uzrok podvrgavanja osoba estetskim operacijama te kako mediji propagiraju mladolik izgled žena tijekom cijelog života (Mckay i sur, 2018; Nguyen i sur., 2015; Eriksen, 2012). Sukladno tome, neki sramotitelji doživljavaju uzrokom neprihvatljivog ponašanja osramoćene upravo njenu želju za mladolikim izgledom, ali i strah od starenja. Međutim, pokazalo se kako se starije žene, koje su poboljšale izgled pomoću operacija, ne osjećaju nužno mlađima no što to stvarno jesu niti su zadovoljnije sobom od onih osoba koje se njima nisu podvrgle (Eriksen, 2012). Zastupanje tog stajališta također je prisutno u dijelu komentara o tome da koliko god pjevačica izmijenila fizički izgled, njene godine i stanje uma ostaju i dalje isti, te da je bez obzira na sve prirodna ljepota superiornija od umjetne, što je u skladu s nalazom Daston (2014). Također, neki komentatori navode kako uzrok podvrgavanja operacijama može biti i to što je osramoćena slavna osoba koja bi po njima trebala paziti na izgled jer je to sastavni dio njene karijere. Pa je tako i dio te karijere potreba za održavanjem mladolikog i atraktivnog izgleda koji se može najlakše zadržati u starijoj dobi pomoću estetskih operacija. Također, slava osramoćenoj omogućuje visoke novčane prihode koje sramotitelji također ističu kao jedan od uzroka neodobravajućeg ponašanja, budući da si na temelju njih osramoćena može priuštiti estetske operacije. Ističu se i navodna ovisnost osramoćene o estetskim zahvatima, njene poteškoće s mentalnim zdravljem te gubitak vlastitog identiteta kao neki od uzroka društveno osuđenog ponašanja.

Ovim istraživanjem je potvrđeno i kako sudionici prilikom digitalnog posramljenja imaju različite uloge. Naime, najčešća uočena uloga sudionika je uloga sramotitelja u kojoj sudionici posramljuju izgled, osobnost i ponašanje ciljane osobe, dok uloga osramoćenog osobu stavlja u nepovoljan položaj budući je izložena posramljenju. Yip (2019) i Kim i suradnici (2022) navode kako bitnu ulogu u digitalnom posramljenju imaju i podržavatelji osramoćenog i podržavatelji sramotitelja te su navedene uloge također uočene i u provedenom istraživanju analizom posramljujućih komentara, ali i to kako je podržavatelja osramoćenog bilo bitno manje od podržavatelja sramotitelja. U istraživanju je uočeno kako je puno manji dio komentara bio obrambenog tipa, odnosno onih u kojima su sudionici branili osramoćenu od posramljujućih komentara te davali pozitivne osvrte na izgled osramoćene. Komentarima su podržavali njenu odluku o pribjegavanju estetskim zahvatima i pretpostavljenu želju da i dalje pazi na izgled tako što ga operacijama održava mladolikim kako bi bila najbolja verzija sebe, pogotovo zato što smatraju da je to vrlo bitno kako joj karijera ne bi ubrzo završila. Sramotitelje optužuju da su ogorčeni i ljubomorni te da bi, da su na njenom mjestu i imaju dovoljno novčanih sredstava, učinili isto što i ona. Sramotitelje opisuju kao ljubomorne i ogorčene osobe kojima je dosadno i nisu zadovoljni vlastitim životom pa svoje frustracije iskaljuju posramljujući što je u skladu s rezultatima Bačić i suradnika (2022). S obzirom da broj obrambenih komentara nije bio značajan, malo je vjerojatno da su takvi komentari imali veliku ulogu u mijenjanju mišljenja i ponašanja sramotitelja te ih, ako su i primijećeni, nije vidjelo puno sramotitelja budući da su napadački komentari prevladavali. Kramer i suradnici (2014) ukazali su na postojanje prijenosa emocionalnog stanja putem društvenih mreža s korisnika na korisnika. Odnosno, provokativan sadržaj na društvenim mrežama privući će komentatore na sudjelovanje te ukoliko je već tada bilo objavljeno više napadačkih komentara od obrambenih, osobe koje su objavu postavile na društvene mreže bit će suočene s još većim brojem napadačkih komentara usmjerenih prema njima (Kramer i sur., 2014). Stoga, može se zaključiti kako se slična stvar dogodila u slučaju digitalnog posramljenja analiziranom u provedenom istraživanju. Također, relativna anonimnost koju omogućuje internet kao i publicitet koji autori članka i dnevne novine postižu upravo ovakvim objavama zasigurno su odigrale značajnu ulogu u broju i vrsti komentara.

5.1. Ograničenja, doprinosi i prijedlozi za buduća istraživanja

Potrebno je napomenuti kako provedeno istraživanje ima i nekoliko nedostataka. Naime, samim time što je provedeno kvalitativno istraživanje analize postojećeg sadržaja, postoji mogućnost da prikupljeni i analizirani podaci posjeduju manju dubinu za razliku od interaktivnih podataka prikupljenih drugim metodama kvalitativnog istraživanja, a i istraživač ima manje kontrole nad produciranim podacima koje će koristiti u analizi (Braun i Clarke, 2013).

Nadalje, korištenje sekundarnih podataka u analizi onemogućilo je prikupljanje demografskih podataka sudionika i njihovu provjeru (Charmaz, 2014). Primjerice, spol sudionika je određen na temelju imena profila, no moguće je da su profilna slika, ime i objave na profilu lažni te da se iza određenog profila krije druga osoba. Kako analiza nije uključivala analizu broja komentara iste osobe, moguće je da su neke osobe pojedinačno objavile mnogo njih, dok su se druge zadržale na objavljivanju samo jednog komentara. Isto tako, jedna osoba mogla je s više profila komentirati objavu. Također, pristup posramljujućim komentarima bio je djelomično ograničen budući da *Facebook* kao društvena mreža filtrira neke komentare kojima se zbog toga nije moglo pristupiti i uključiti ih u analizu.

Nadalje, kvalitativne metode zahtijevaju interpretativni pristup za dodjeljivanje značenja podacima i davanje značenja predstavljenim rezultatima (Huffman, 2016). Stoga, nalazi istraživanja temelje se na perspektivama istraživača, a budući da svako ljudsko biće ima različite svjetonazore i različito shvaća informacije, moguće je da bi drugi istraživači drugačije protumačili predstavljene rezultate. Budući da je jedan istraživač analizirao komentare, potencijalno se narušava i pouzdanost istraživanja.

S druge strane, analizom sadržaja prikupljeni su podaci koji omogućavaju dublje razumijevanje fenomena digitalnog posramljenja te time čine temelj budućim istraživanjima budući da su istražili neke od odrednica fenomena. Prednost korištenja analize sadržaja na podacima prikupljenima na stvarnim komentarima je ta da su reakcije komentatora bile stvarne te se na taj način izbjeglo objavljivanje društveno poželjnih komentara kao što se događa u istraživanjima koje koriste hipotetske komentare (Koban i sur. 2018).

Budući da je ovo istraživanje provedeno na prikupljenim komentarima jedne objave, budućim istraživanjima moglo bi se obuhvatiti više objava kod kojih se radi o kršenju iste ili sličnih društvenih normi čime bi se dobio bolji uvid u fenomen digitalnog posramljenja. Također, kako u provedenom istraživanju nije osramoćeni objavio sadržaj koji se potom

posramljuje niti su ga objavile druge privatne osobe, već službena stranica dnevnih novina, poželjno je u daljnim istraživanjima usmjeriti se na analizu komentara na objave koje je objavio direktno osramoćeni kako bi se obuhvatila i istražila uloga osramoćenog u objavljivanju komentara te vidjelo potiče li to sramotitelje na intenzivnije posramljenje ili ne. Isto tako, posljedice digitalnog posramljenja po osramoćenog mogu biti opsežne i raznovrsne, socijalne, psihičke i fizičke (Billingham i Parr, 2019) te bi bilo korisno istražiti koja ponašanja percipirana kao neprihvatljiva potiču jaču, a koja slabiju reakciju sramotitelja te ovisi li o tome količina i vrsta posljedica s kojima se osramoćeni suočava.

Također, u kodni plan može se uključiti više kategorija nego što ih je bilo u ovom istraživanju kako bi se dobili detaljniji rezultati. Naime, budući da Galleguillos (2021) navodi postojanje više vrsta sankcioniranja osramoćenog u komentarima te dijeli komentare u kategorije ovisno o vrsti diskriminacije osramoćenog, daljnjim istraživanjem bi se moglo proširiti analizu po uzoru na opisano istraživanje. Također bi se mogla i ispitati mogućnost generalizacije ustanovljenih tipova digitalnog posramljenja i na druge primjere digitalnog posramljenja, ali i ispitati pouzdanost dobivenih rezultata provedbom nezavisnog istraživanja od strane drugih istraživača.

6. Zaključak

Cilj ovoga istraživanja bio je analizom primjera digitalnog posramljenja ispitati njegova obilježja, utvrditi koje tipove može poprimiti te koje uloge različiti sudionici zauzimaju tijekom digitalnog posramljenja.

Analizom komentara uočeno je kako je napadačkih, odnosno posramljujućih komentara bilo mnogo više od obrambenih te da su žene posramljivale više nego muškarci.

Nadalje, provedenim istraživanjem identificirano je osam različitih tipova digitalnog posramljenja s obzirom na intenzitet i sadržaj komentara. S obzirom na intenzitet posramljenja utvrđena su četiri tipa: neslaganje, okrivljavanje, prekoravanje i vrijeđanje, od kojih je vrijeđanje najzastupljeniji i najintenzivniji tip posramljenja, dok je neslaganje najmanje zastupljeno u analiziranim komentarima. Osupnutost, usporedbe, šala/sarkazam i otkrivanje privatnih informacija identificirani su tipovi digitalnog posramljenja s obzirom na sadržaj komentara te su osupnutost i usporedbe najviše zastupljeni tipovi.

Utvrđena je razlika u spolu prilikom pribjegavanja određenim tipovima digitalnog posramljenja s obzirom na intenzitet. Naime, i kod muškaraca i kod žena najkorišteniji tip digitalnog posramljenja je vrijeđanje, no ono je kod muškaraca daleko istaknutije od ostala tri oblika posramljenja manjeg intenziteta, dok su kod žena okrivljavanje, prekoravanje i vrijeđanje relativno podjednako zastupljeni tipovi.

Također, iako su sramotitelji najviše posramljujućih komentara upućivali osramoćenoj, oni su bili usmjereni i prema drugim sudionicima, autorima članka i objave te općenito svima podvrgnutima estetskim operacijama. Prilikom posramljivanja uočeno je kako sramotitelji uglavnom neprihvatljivo ponašanje, odnosno podvrgavanje estetskim operacijama pripisuju društvenim trendovima, ali i pretežno karakteristikama osramoćene, od neprihvatanja starenja preko bogatstva i slave do ovisnosti o estetskih zahvatima, poteškoća s mentalnim zdravljem i gubitka vlastitog identiteta.

Nadalje, najčešće uočena uloga sudionika u digitalnom posramljenju je uloga sramotitelja, a uočene su još i uloga osramoćenog, podržavatelja osramoćenog i podržavatelja sramotitelja.

S druge strane, u istraživanju je uočeno kako je puno manji dio komentara bio usmjeren obrani osramoćene u kojima su sudionici branili osramoćenu od posramljujućih komentara te davali pozitivne osvrte na izgled osramoćene.

S obzirom na rezultate provedenog istraživanja i nalaze prethodnih, može se zamijetiti kako je digitalno posramljenje vrlo prisutan fenomen u digitalnom posramljenju s brojnim negativnim posljedicama po osramoćenog. Budući da je korištenje društvenih mreža aktualno u današnje vrijeme, potrebno je detaljnije istražiti navedeni fenomen te dobivenim spoznajama pokušati regulirati i smanjiti njegovo korištenje.

7. Literatura

- Adkins, K. (2019). When shaming is shameful: Double standards in online shame backlashes. *Hypatia*, 34(1), 76–97. doi: 10.1111/hypa.12456
- Aman, M. M., i Jayroe, T. J. (2013). ICT, social media, and the Arab transition to democracy: From venting to acting. *Digest of Middle East Studies*, 22, 317–347. doi: 10.1111/dome.12024
- Ashikali, E. M., Dittmar, H. i Ayers, S. (2014). Adolescent girls' views on cosmetic surgery: A focus group study. *Journal of Health Psychology*, 21(1), 1-10. doi: 10.1177/1359105314522677
- Atiyeh, B. S., Rubeiz, M. T. i Hayek, S. N. (2020). Aesthetic/cosmetic surgery and ethical challenges. *Aesthetic Plastic Surgery*, 44, 1364-1374. doi: 10.1007/s00266-020-1821-z
- Bačić, M., Duranović, J., Polak, N., Prepušt, L. i Sučić, I. (2022). *Digitalno posramljivanje – borba za pravdu ili kršenje tuđih prava?* [Konferencija]. 23. Dani psihologije u Zadru, Zadar.
- Basak, R., Sural, S., Ganguly, N. i Ghosh, S. K. (2019). Online public shaming on Twitter: Detection, analysis and mitigation. *IEEE Transactions on Computational Social Systems*, 6(2), 208-220. doi: 10.1109/TCSS.2019.2895734
- Billingham, P. i Parr, T. (2020). Enforcing social norms: The morality of public shaming. *European Journal of Philosophy*, 28(1), 997-1016. doi: 10.1111/ejop.12543
- Billingham, P. i Parr, T. (2019). Online public shaming: Virtues and vices. *Journal of Social Philosophy*, 51, 371-390.
- Bonell, S., Barlow, F. K. i Griffiths, S. (2021). The cosmetic surgery paradox: Toward a contemporary understanding of cosmetic surgery popularisation and attitudes. *Body Image*, 38, 230-240. doi: 10.1016/j.bodyim.2021.04.010
- Bonell, S., Murphy, S., Austen, E., i Griffiths, S. (2020). When (fake) beauty turns ugly: Plastic surgery as a moral violation. *Current Psychology*. doi: 10.1007/s12144-020-01060-0
- Braun, V. i Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research: A practical guide for beginners*. Sage.
- Campano, E. (2020). *Online shaming: Ethical tools for human-computer interaction designers*. Diplomski rad. Umea: Umea Univerity.
- Chang, L. i Poon, R. (2016). Internet vigilantism: Attitudes and experiences of university students toward cyber crowdsourcing in Hong Kong. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 61, 1912-1932. doi: 10.1177/0306624X16639037
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory (2nd edition)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Cheung, A. S. Y. (2014). Revisiting privacy and dignity: Online shaming in the global E-village. *Laws*, 3(1), 301-326. doi: 10.3390/laws3020301
- Chia, S. C. (2019). Seeking justice on the Web: How news media and social norms drive the practice of cyber vigilantism. *Social Science Computer Review*, 38(6), 655-672. doi: 10.1177/0894439319842190

- Crockett, M. J. (2017). Moral outrage in the digital age. *Nature Human Behavior*, 1, 769–771. doi: 10.1038/s41562-017-0213-3
- Daston, L. (2014). The naturalistic fallacy is modern. *Isis*, 105(3), 579–587. doi: 10.1086/678173
- De Meo, P., Ferrara, E., Fiumara, G., i Proveti, A. (2014). On Facebook, most ties are weak. *Communications of the ACM*, 57(11), 78–84. doi: 10.1145/2629438
- De Vries, A. (2015). The Use of Social Media for Shaming Strangers: Young People's Views. 48th Hawaii International Conference on System Sciences, 48, 2053-2062. doi:10.1109/HICSS.2015.245
- Dickerson, S. S., Gruenewald, T. L. i Kemeny, M. E. (2004). When the social self is threatened: Shame, physiology, and health. *Journal of Personality*, 72(6), 1191-1216. doi: 10.1111/j.1467-6494.2004.00295.x
- Dunsby, R. M. i Howes, L. M. (2019). The new adventures of the digital vigilante! Facebook users' views on online naming and shaming. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 52(1), 41-59. doi: 10.1177/0004865818778736
- Elfvig-Hwang, J. (2020). Media, cosmetic surgery and aspirational beauty aesthetics of the ageing body in South Korea. *Asian Studies Review*, 45(2), 238-252. doi: 10.1080/10357823.2020.1736513238
- Elshout, M., Nelissen, R. M. A. i van Beest, I. (2017). Conceptualising humiliation. *Cognition and Emotion*, 31(8), 1581–1594. doi: 10.1080/02699931.2016.1249462
- Eriksen, S. J. (2012). To cut or not to cut: cosmetic surgery usage and women's age-related experiences. *The International Journal of Aging and Human Development*, 74(1), 1-24. doi: 10.2190/AG.74.1.a
- Eysenbach, G., & Till, J. E. (2001). Ethical issues in qualitative research on internet communities. *BMJ*, 323, 1103-1105. doi: 10.1136/bmj.323.7321.1103
- Feng, Z. (2012). *A behavioral study of Chinese online human flesh communities: Modeling and analysis with social networks*. Doktorska disertacija. Arizona: The University of Arizona.
- Gallardo, K. L. (2017). Taming the Internet pitchfork mob: Online public shaming, the viral media age, and the communications decency act. *Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law* 19(3), 721-746.
- Galleguillos, S. (2021). Digilantism, discrimination, and punitive attitudes: A digital vigilantism model. *Crime Media Culture*, 1-22. doi: 10.1177/17416590211017937
- Ge, X. (2020). Social media reduce users' moral sensitivity: Online shaming as a possible consequence. *Aggressive Behaviour*, 46(163), 359-369. doi: 10.1002/ab.21904
- Goldman, L. M. (2015). Trending now: The use of social media websites in public shaming punishments. *American Criminal Law Review* 52(2), 415-451.
- Handrop, J. L. (2018). *“Ok girls, the FBI is here- look your best!”: The defining of postfeminism in Keeping Up with the Kardashians*. Doktorska disertacija. El Paso: University of Texas.
- Hou, Y., Jiang, T. i Wang, Q. (2017). Socioeconomic status and online shaming: The mediating role of belief in a just world. *Computers in Human Behavior*, 76, 19-25. doi: 10.1016/j.chb.2017.07.003

- Huang, Q. (2021). The mediated and mediatised justice-seeking: Chinese digital vigilantism from 2006 to 2018. *Internet Histories*, 5(3-4), 304-322. doi: 10.1080/24701475.2021.1919965
- Huffman, E. M. (2016). *Call-out culture: How online shaming affects social media participation in young adults*. Diplomski rad. Spokane: Gonzaga Univerity.
- Ingraham, C., i Reeves, J. (2016). New media, new panics. *Critical Studies in Media Communication*, 33, 455–467. doi: 10.1080/15295036.2016.1227863
- Janoff-Bulman, R., i Carnes, N. C. (2013). Surveying the moral landscape: Moral motives and group-based moralities. *Personality and Social Psychology Review*, 17, 219–236. doi: 10.1177/1088868313480274
- Katz, J. (2014). Elements of Shame. U M.R. Lansky i A.P. Morrison (ur.), *The Widening Scope of Shame* (str. 231-60). Routledge. doi: 10.4324/9781315803388
- Kim, J. (2020). The locality of plastic bodies: Korean reality TV, celebrity, and bimaxillary surgery. *Continuum*, 34(5), 720–732. doi: 10.1080/10304312.2020.1782837
- Kim, H., Kim, H., Kim, J. i Jang, J. W. (). When does it become harassment?: An investigation of online criticism and calling out in Twitter. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 37(1), 111-132.
- Kitchin, P. J., Paramio-Salcines, J. L. i Walters, G. (2020). Managing organizational reputation in response to a public shaming campaign. *Sport Management Review*, 23(1), 66-80. doi: 10.1016/j.smr.2019.03.009
- Klang, M. i Madison, N. (2018). Vigilantism or outrage: An exploration of policing social norms through social media. *Ethics for a Digital Age*, 2, 151-165.
- Klonick, K. (2016). Re-shaming the debate: Social norms, shame, and regulation in an internet age. *Maryland Law Review*, 75(4), 1029–1065.
- Koban, K., Stein, J., Eckhardt, V. i Ohler, P. (2018). Quid pro quo in Web 2.0 Connecting personality traits and Facebook usage intensity to uncivil commenting intentions in public online discussions. *Computers in Human Behavior*, 79, 9-18. doi:10.1016/j.chb.2017.10.015
- Kramer, A., Guillory, J. i Hancock, J. (2014). Experimental evidence of masive-scale emotional contagion through social networks. *Proceedings of the National Academy of Science of the United States of America*, 111(24), 8788-8790. doi: 10.1073/pnas.1320040111
- Laidlaw, E. B. (2017). Online shaming and the right to privacy. *Law*, 6(3), 1–26. doi:10.3390/laws6010003
- Loveluck, B. (2020). The many shades of digital vigilantism. A typology of online self-justice. *Global Crime*, 21(3-4), 213-241. doi: 10.1080/17440572.2019.1614444
- MacPherson, E. i Kerr, G. (2020). Online public shaming of professional athletes: Gender matters. *Psychology of Sport and Exercise*, 51(2), 1-9. doi: 10.1016/j.psychsport.2020.101782
- Marie, C. (2020). *The traumatic impact of media humiliation, misrepresentation and victim-shaming on narrative identity and well-being*. Doktorska disertacija. Santa Barbara: Fielding Graduatee Univerity.

- Mckay, A., Moore, S., i Kubik, W. (2018). Western beauty pressures and their impact on young university women. *International Journal of Gender and Women's Studies*, 6(2), 1–11. doi: 10.15640/ijgws.v6n2a1
- Muir, S. R., Roberts, L. D. i Sheridan, L. (2021). The portrayal of online shaming in contemporary online news media: A media framing analysis. *Computers in Human Behavior*, 3, 1-12. doi:10.1016/j.chbr.2020.100051
- Naftali, Y. B., Duek, O. S., Rafaeli, S. i Ullmann, Y. (2018). Plastic surgery faces the web: Analysis of the popular social media for plastic surgeons. *Plastic and Reconstructive Surgery-Global Open*, 6(12), 1-7. doi: 10.1097/GOX.0000000000001958
- Nguyen, N. C., Bosch, O. J. H., Banson, K. E., Ting, O. L. J., Xuan, J. G. C., Hui, M. S. X., i Lim, Z. (2015). A systems thinking approach to address the complex issue of plastic surgery in South Korea. *International Journal of Markets and Business Systems*, 1(2), 108. doi: 10.1504/ijmabs.2015.072261
- Norlock, K. (2017). Online shaming. *Social Philosophy Today*, 33(1), 187–197. doi: 10.5840/socphiltoday201762343
- Oravec, J. A. (2019). Online social shaming and the moralistic imagination: The emergence of Internet-based performative shaming. *Policy and Internet*, 12(3), 290-310. doi:10.1002/poi3.226
- Petley, J. (2013). *Media and public shaming: Drawing the boundaries of disclosure*. Tauris Publications.
- Pundak, C., Steinhart, Y. i Goldenberg, J. (2021). Nonmaleficence in shaming: The ethical dilemma underlying participation in online public shaming. *Journal of Consumer Psychology*, 31(3), 478-500. doi: 10.1002/jcpy.1227
- Pundak, C., Steinhart, Y. i Goldenberg, J. (2018). The viciousness and caring of sharing: Conflicts and motivations of online shamers. *Advances Consumer Research*, 46, 752-753.
- Rosenblatt, E. L. (2013). Fear and loathing: Shame, shaming, and intellectual property. *DePaul Law Review*, 63(1), 1-43. doi: 10.1080/13648470.2013.853597
- Rowbottom, J. (2013). To punish, inform, and criticise: The goals of naming and shaming. U J. Petley (ur.), *Media and Public Shaming: Drawing the Boundaries of Disclosure* (str. 1-18). Tauris Publications.
- Santana, A. (2014). Virtuous or vitriolic: The effect of anonymity on civility in online newspaper reader comment boards. *Journalism Practice*, 8(1), 18–33. doi: 10.1080/17512786.2013.813194
- Saxena, P. (2013). Trading and managing stigma: Women's accounts of breast implant surgery. *Journal of Contemporary Ethnography*, 42(3), 347–377. doi:10.1177/0891241612472056
- Skoric, M. M., Keng H. W., Jia P. E. C., Pei J.Y. i Meiyang A. L. (2010). Online Shaming in the Asian Context: Community Empowerment or Civic Vigilantism? *Surveillance and Society* 8(2), 181-199. doi: 10.24908/ss.v8i2.3485
- Sood, A., Quintal, V., i Phau, I. (2017). Keeping up with the Kardashians: Consumers' intention to engage in cosmetic surgery. *Journal of Promotion Management*, 23(2), 185–206. doi: 10.1080/10496491.2016.1267677

- Stolić, M., Ignjatović-Ristić, D., Jović, M., Jeremić, J., Hinić, D., Jovanović, M. i Stolić, D. (2019). Body image dissatisfaction, temperament traits, and self-esteem in patients with multiple minimally invasive cosmetic procedures. *Srpski arhiv za celokupno lekarstvo*, 147(1-2), 59-64. doi: 10.2298/SARH180861070S
- Tam, K. P., Ng, H. K. S., Kim, Y. H., Yeung, V. W. L., i Cheung, F. Y. L. (2012). Attitudes toward cosmetic surgery patients: The role of culture and social contact. *Journal of Social Psychology*, 152(4), 458–479. doi: 10.1080/00224545.2011.637997
- Trottier, D. (2017). Digital vigilantism as weaponisation of visibility. *Philosophy and Technology*, 30(1), 55–72. doi: 10.1007/s13347-016-0216-4
- Yip, Y. F. (2019). *The dynamics of online shaming: A sociological study of Hong Kong's virtual world*. Diplomski rad. Hong Kong: Lingnan Univerity.
- Young, S. (2020). More eyes on crime? The rethoric of mediated mugshots. U Trottier, D., Gabdulhakov, R i Huang, Q. (ur.) *Introducing vigilant audiences* (str. 307-330). Department of Media and Communication. doi:10.11647/obp.0200.12